

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

Fakulta pedagogická

Katedra anglického jazyka

Akademický rok: 2006/2007

KOUZELNÝ SVĚT PULLMANOVY TRILOGIE *HIS*
DARK MATERIALS

THE MAGIC WORLD OF PULLMAN'S TRILOGY
HIS DARK MATERIALS

VYPRACOVALA: Michaela Svojšová

VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za průběžné konzultace, poskytování rad a pomoc při vyhledávání odborné literatury.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma "Kouzelný svět Pullmanovy trilogie *His Dark Materials*" vypracovala samostatně a použila jsem pouze pramenů, které cituji a uvádím v bibliografii.

V Českých Budějovicích dne 03.05. 2007

Michaela Svojšová

ANOTACE

Jihočeská universita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta, katedra anglického jazyka

2007

Kouzelný svět Pullmanovy trilogie *His Dark Materials*

Cílem diplomové práce je literární analýza Pullmanovy fantastické trilogie *The Golden Compass, The Subtle Knife a The Amber Spyglass*. V rámci zkoumané trilogie se zaměřuje především na postavy hlavních hrdinů, obrazy „jiných světů“ a fantazie jako cesty k rozlišení dobra a zla, nalezení vlastní identity a v souvislosti s tím i skutečného životního smyslu. V tomto ohledu se dále zabývá významným tématem božské existence. V závěru porovnává Pullmanův přístup s pojetím C. S. Lewise, vyjádřeným v příbězích *The Chronicles of Narnia*.

The Magic World of Pullman's Trilogy *His Dark Materials*

The aim of this diploma work is a literary analysis of Pullman's fantastic trilogy *The Golden Compass, The Subtle Knife and The Amber Spyglass*. Within the discussed trilogy it is focused on the main characters, the description of parallel worlds and the fantasy as a way to distinguish between good and evil, to find identity and a deeper meaning of life. With respect to this context it considers the theme of God's existence. In conclusion it compares Pullman's attitudes with the ideas of C. S. Lewis in *Narnia series*.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. AUTORŮV ŽIVOTOPIS	2
3. STRUČNÝ OBSAH JEDNOTLIVÝCH DÍLŮ TRILOGIE	6
3.1 <i>The Golden Compass</i>	
3.2 <i>The Subtle Knife</i>	
3.3 <i>The Amber Spyglass</i>	
4. LYRA A WILL JAKO HRDINOVÉ PŘÍBĚHU	11
5. LORD ASRIEL A PANÍ COULTEROVÁ	17
6. DAEMONI (DAEMONS)	24
7. NÁBOŽENSTVÍ A AUTORITA	30
8. PRACH	37
9. PARALELNÍ SVĚTY	44
10. TŘI MAGICKÉ PŘEDMĚTY	50
10.1 Alethiometr (<i>The Golden Compass</i>)	
10.2 Dokonalý nůž (<i>The Subtle Knife</i>)	
10.3 Jantarový dalekohled (<i>The Amber Spyglass</i>)	
11. KOUZELNÉ BYTOSTI	54
11.1 Přízraky (<i>Spectres</i>)	
11.2 Obrnění medvědi (<i>Armoured Bears</i>)	
11.3 Víly (<i>Witches</i>)	
11.4 Andělé (<i>Angels</i>)	
11.5 Harpyje (<i>Harpies</i>)	
12. POROVNÁNÍ PULLMANOVY TRILOGIE <i>HIS DARK</i> <i>MATERIALS</i> S LEWISOVÝMI <i>THE CHRONICLES OF NARNIA</i>	62
13. ZÁVĚR	67
14. SUMMARY	70

15. PRIMÁRNÍ LITERATURA	72
16. SEKUNDÁRNÍ LITERATURA	73

1. ÚVOD

V mé diplomové práci se pokusím o interpretaci úspěšné trilogie *His Dark Materials*, klasifikované jako dětská fantasy, od současného britského spisovatele Philipa Pullmana. Ráda bych vyzdvihla především jedinečnost Pullmanova ztvárnění hlavních postav, podobu jednotlivých fikčních světů a vztah mezi imaginací a realitou v jeho díle. V této souvislosti se dále budu věnovat úloze fantazie jako cesty k rozlišení dobra a zla, k nalezení vlastní identity a skutečného životního smyslu. Tato problematika je v textu neodmyslitelně spjata s příběhy a osobní svobodou jednotlivce.

Vzhledem k rozdílnosti v názorech mezi P. Pullmanem a C. S. Lewisem se chystám v závěru porovnat jejich náboženské koncepce a pojetí Boha jako takového.

Dalším důležitým tématem, kterému budu věnovat pozornost, je Pullmanův hluboký smysl pro humánnost a lidskou přirozenost. Jeho apel na společnost, aby se chovala uvědoměle, prozíravě a zodpovědně.

Jako bývalý učitel anglického jazyka a literatury se Pullman snaží psát takové knihy pro děti, které by je potěšily, ale zároveň je také nutily k hlubšímu zamyšlení. Tento záměr, znalost klasické literatury a obliba proslulých detektivních případů, mimo jiné i případů Sherlocka Holmese od A. C. Doylea, ale také dětských komiksů, vedly ke vzniku děl, v nichž se minulost prolíná se současností, skutečnost s fantazií a svět dětí se světem dospělých.

Autorovy knihy se zabývají aktuálními problémy naší doby a obsahují celou řadu nejrůznějších témat a motivů. Částečně se v nich promítá Pullmanův kritický názor na současnou politiku, církevní dogmatismus a zkorumpovanost některých institucí. Podobají se složité mozaice, jejíž jednotlivé střípky v průběhu čtení přesně zapadají do sebe a v závěru odhalují kompoziční promyšlenost a propracovanost celého díla a jeho hluboký smysl.

2. AUTORŮV ŽIVOTOPIS

Philip Pullman, jeden z nejznámějších a nejuznávanějších současných autorů dětské literatury, zejména fantasy, se narodil roku 1946 v Norwich ve východní Anglii. V jeho tvorbě se vedle fantastických prvků objevuje i řada motivů, inspirovaných reálnou životní zkušeností. Kvůli otcovu povolání RA.F pilota se malý Philip a jeho mladší bratr Francis často stěhovali z místa na místo a procestovali mnoho cizích zemí. Rodina se pak na čas usídlila v nynější Jižní Rhodésii.

Po návratu do Anglie se chlapci dověděli, že otec zahynul při letecké havárii. V té době jim bylo osm a pět let. Další traumatický zážitek následoval po letech, kdy Philip při procházení rodinných dokumentů zjistil, že se jeho rodiče chtěli rozvést. Dětství plné zvrátů, pocit nejistoty domácího prostředí a osamění se promítá i do jeho knih, kde mladí hrdinové často mívají problémy se svými rodiči nebo vyrůstají bez nich a jsou nuceni řešit mnohé životní krize.

Jistou kompenzací“ se stal pobyt u matčiny rodiny, kde chlapci vyrůstali po otcově smrti, zatímco ona žila a pracovala v Londýně. Zejména dědeček, který byl anglikánský kněz a příležitostně pracoval jako zpovědník v norwichské věznici, měl veliký vliv na utváření Philipovy osobnosti. Často vnukům vypravoval příběhy, mimo jiné i z *Bible* nebo ty, které slyšel od vězňů. Philip pravidelně navštěvoval kostel a sobotní školu. Odtud pravděpodobně pochází láska ke klasickému jazyku a duchovním textům, ze kterých čerpá látku pro svá díla. Nejinak tomu je i v případě trilogie *His Dark Materials*.

Je známo, že tato trilogie je přímou polemikou s dílem jiného britského autora C.S. Lewise, *The Chronicles of Narnia*. V podstatě jde o spor ateisty s křesťanem. Jak Lewis tak i Pullman zde prezentují své koncepty víry, Boha a

lidského poznání. Lewisův fiktivní svět je mnohem více založený na křesťanském učení, vyznávání Boha, který rozhoduje o tom, co je dobré a co špatné a prostřednictvím něhož dosáhne člověk spasení a věčného života. V Pullmanově světě se hrdinové naopak dostávají do konfliktu s „Autoritou“ (Bohem) a vírou a k poznání docházejí svou vlastní individuální cestou.

Abychom mohli obě díla určitým způsobem interpretovat, je důležité zmínit, že P. Pullman, který vyrůstal v křesťanské rodině, se v průběhu života od víry odklonil a ke křesťanskému učení má mnohé výhrady. Naopak C. S. Lewis se stal věřícím ve chvíli, kdy ztratil milovanou matku a Bůh je pro něj nezpochybnitelnou jistotou. *Bibli* a křesťanské učení se proto snaží přiblížit i dětskému čtenáři. Pullmanův postoj v mnohém vyjadřuje úryvek z třetího dílu trilogie, kde Marie Malonová, původně jeptiška, která se odklonila od víry a stala se vědeckou pracovnící říká:

... But I stopped believing there was a power of good and a power of evil that were outside us. And I came to believe that good and evil are names for what people do, not for what they are. All we can say is that this is a good deed, because it helps someone, or that's an evil one, because it hurts them. People are too complicated to have simple labels.“ (*AS*, p. 398)¹

V londýnském bytě matky nebylo pro chlapce nikdy dost místa a navíc její zaměstnání jí nedovolovalo trávit se syny mnoho času. Je možné, že právě těmito vzpomínkami se P. Pullman inspiroval, když tvořil postavu paní Coulterové, na jedné straně krásné, tajemné inteligentní ženy a na straně druhé vypočítavé, chladné a všehoschopné osoby.

Audrey Pullman se podruhé vdala, opět za RAF pilota a měli ještě dvě děti. Rodina se odstěhovala do Austrálie. Díky této události strávili chlapci mnoho dní plavbou na moři, kde hráli různé hry a imaginární bitvy, které

---

¹ Názvy citovaných knih uvádím ve zkratkách: *GC* = *The Golden Compass*; *SK* = *The Subtle Knife*; *AS* = *The Amber Spyglass*; *CN* = *The Chronicles of Narnia*

Philip znal ze svých oblíbených komiksů. Každý večer vymýšleli společně s bratrem své vlastní příběhy o klokanovi, kterého znali z australského rádia. Pullman je přesvědčen, že dobrodružství s klokanem nastartovalo jeho spisovatelskou kariéru.

Rád vzpomíná na pobyt ve Walesu, kde byl velmi šťastný. Ve volných chvílích četl, psal básně, maloval a hrál na kytaru. Byl výborným žákem a získal stipendium pro studium anglického jazyka na Oxfordské universitě. Jak ale sám říká, byl zklamán systémem výuky a proto se raději věnoval dramatickému spolku, zpěvu a hře na kytaru a večírkům s přáteli.

Po ukončení školy začal psát knihy. Jeho druhá novela zvítězila v soutěži pro budoucí autory mladší 25 let. V dalších letech získal Philip nutné vzdělání a stal se učitelem. Dvanáct let učil děti ve věku od devíti do třinácti let. Díky povolání pedagoga se obeznámil se světem dětí, který ve svém díle nikterak neidealizuje. Ve stejné době píše hry pro školní divadlo. Mezi jeho nejoblíbenější žánry patřily detektivní příběhy a fantasy. Velkou inspirací pro něj byl *Ztracený ráj* od J. Milтона, básně W. Blakea nebo také příběh *Frankensteina* od M. Shallyové. První Pullmanovy povídkové příběhy byly velmi úspěšné a zajistily mu místo učitele anglického jazyka na Oxfordské universitě.

Nejprve mezi svými žáky, pak v divadle a nakonec i mezi studenty si ověřoval a konzultoval, zda jsou zvolená témata vhodná pro dětského čtenáře. Když se jeho práce setkaly s úspěchem a když mu i rodiče potvrdili, že by jeho knihy rádi předložili svým dětem, stal se autorem pro děti. Neustále však zdůrazňuje vztah mezi literaturou pro mládež a literární tradicí obecně a upozorňuje na množství vazeb mezi jeho příběhy a klasickou literaturou

Philip Pullman žije v Oxfordu. Oženil se a má dva syny. Ve svém zahradním altánu píše tři stránky denně a úmyslně tento počet nikdy

nepřekročí. Trilogie *His Dark Materials* obdržela v roce 2002 jako první dětská kniha v historii Whitbreadovu cenu za britskou knihu roku.

3. STRUČNÝ OBSAH JEDNOTLIVÝCH DÍLŮ TRILOGIE

3.1 The Golden Compass

Hlavní hrdinkou příběhu je jedenáctiletá Lyra Belaqua, velice odvážná, tvrdohlavá a divoká dívka, kterou doprovází její daemon² Pantalaimon. Lyra je sirotek. Žije v Jordan College, jedné z univerzitních kolejí v Oxfordu, kde studuje a podniká tajné průzkumné výpravy se svým nejlepším kamarádem Rogerem.

Lyra je zdánlivě obyčejná dívka, kterou však potkávají neobyčejná dobrodružství. Náhodou se stane svědkem pokusu o vraždu svého domnělého strýce, lorda Asriela, a zachrání mu život. Dovídá se od něj o paralelním světě, který existuje mimo ten jejich a Prachu, který se hromadí kolem živých bytostí.

Rektor university daruje Lyře alethiometr, přístroj podobný kompasu, který pravdivě zodpoví každou otázku a který jí v budoucnu mnohokrát pomůže. Lyra se také seznámí s krásnou a tajemnou paní Coulterovou. Je touto ženou okouzlena, přesto jí zcela nedůvěřuje. Jde zvláště o nevyzpytatelnost jejího daemona, zlatého opičáka. Když se z Oxfordu záhadně ztratí několik dětí, mezi nimi i Roger, Lyra se rozhodne vypátrat, co se děje.

Následující události ji přivádějí do drsné mrazivé krásy severu. Vládnu zde medvědi v pancířích, panserbjoerne, a v povětří poletují vílí královny. Lyra se spřátelí s jedním z medvědů, Iorkem Byrnisonem. Díky své výřečnosti a důvtipu pomůže Iorkovi získat zpět jeho ztracený trůn. Zjišťuje však také, že má mnoho nepřátel. Stává se předmětem zájmu církevní konzistoře a jejích vědeckých pracovníků, ví o ní bytosti z jiných světů a

---

² Slovo daemon - démon pochází z řečtiny a jeho původní význam je svědomí. V Pullmanově trilogii se lidské svědomí (duše) objevuje ve vizualizované podobě daemona a je součástí psychologické charakteristiky postavy. Viz. kapitola Daemoni, str. 24.

neustále ji pronásleduje žena se zlatým opičákem. Navíc je tu ještě jedna záhada, kterou se všichni zaobírají a tou je Prach³.

Brzy se ukáže, že paní Coulterová hraje důležitou roli v církevní Obětní komisi, ale také v Lyřině životě. Obětní komise vězní unesené děti v Bolvangaru, pevnosti na severu, kde na nich provádí pokusy - odřezává od dětí jejich daemony. Mnohé z dětí tuto operaci nepřežijí, ale ty zbylé, zbavené vlastního vědomí, jsou lépe ovladatelné a kontrolovatelné. Církev, které jde v první řadě o udržení své dosavadní moci, věří, že Prach je důkazem hříchu a daemoni nějakým způsobem Prach přitahují.

Šokující je pro Lyru zjištění, že není sirotek, jak se domnívala, ale že jejími rodiči jsou právě lord Asriel a paní Coulterová.

Díky pomoci svých přátel nakonec Lyra i Roger uprchnou z Bolvangaru a vydávají se za Lordem Asrielem. Od něj se Lyra dovídá, že Prach je fyzikálním důkazem proměny nevinnosti ve zkušenost a také to, že se chystá objevit cestu do jiných světů. Když se ráno Lyra probudí, zjistí, že on i Roger jsou pryč. Lord Asriel zneužije Rogera ke svému experimentu. Lyra to však zjistí příliš pozdě a její kamarád umírá. Zrazená a zoufalá Lyra se vydává za otcem do jiného světa, aby sama pochopila podstatu Prachu.

3.2 The Subtle Knife

Na začátku druhé knihy se setkáváme s Willem Parrym. Willovi je dvanáct let a žije v Oxfordu současné Anglie. Vyrůstá sám se svou matkou, o kterou se musí starat v důsledku její duševní nemoci. Willův otec, John Parry, byl cestovatel a zmizel při expedici na sever, když byl Will ještě malé dítě.

---

³ Slovo prach je použito v přeneseném významu a představuje částice vědomí, které se vyskytují v blízkosti myslících bytostí. Viz. kapitola Prach str. 37.

Pronásledují ho muži, kteří chtějí získat otcovy dokumenty a dopisy. Tito muži nepatří k policii ani žádné tajné pátrací službě, ale jsou to pověřenci církve. Will nešťastnou náhodou zabije jednoho z nich, když přijdou slídit uprostřed noci do jejich domu. Will ví, že musí chránit matku i sebe. Rozhodne se proto pro útěk, při kterém se chce pokusit odhalit pravdu o zmizení svého otce.

Na ulici objeví „okno“, které mu umožní projít do jiného světa. Ve světě Cittagazze se setkává s Lyrou. Lyře se tenhle chlapec zdá více než podivný, už proto, že nemá žádného daemona. Ale stejně jako ona má i Will poslání, které musí uskutečnit, a postupně se z nich stávají nerozluční přátelé.

Cittagazze je velmi znepokojivé místo. Ulicemi se plíží smrtící Přízraky, zatímco oblohou plují andělé. Nejdůležitější tajemství se však skrývá v Torre dogli Angeli, věži andělů. Neobyčejně mocná zbraň – dokonalý nůž. Will pro sebe nakonec tento nůž vybojuje, ale jako mnozí jiní hrdinové musí i on zaplatit krutou daň za magický předmět, je zraněn a přijde o dva prsty.

Nůž dokáže vyřezávat okna do jiných světů. Willův otec o těchto oknech píše ve svých dopisech. Will se domnívá, že otec může žít v jednom z těchto světů a vydá se ho hledat. Alethiometr prozradí Lyře, že jejím úkolem je pomoci Willovi při jeho hledání.

Ve Willově Oxfordu se Lyra setkává s doktorkou Marií Malonovou, která je vědeckou pracovnící oddělení pro výzkum „šeré hmoty“. Nikdo přesně neví, co šerá hmota je, ale předpokládá se, že je podstatou veškerého bytí. V Lyřině světě se nazývá Prachem.

John Parry alias Stanislav Grumann se sice nakrátko setká se svým synem, ale umírá nepoznán. Andělé oznámí Willovi, že má najít lorda Asriela a pomoci mu ve velké bitvě proti církvi a jejím vůdčím autoritám.

Lyra se mezitím ztratí. Will se bojí, že už ji nikdy nespasí, ale je odhodlaný nalézt ji za jakoukoli cenu.

3.3 The Amber Spyglass

Na rozhraní světů bojuje Lyra o život. Církev se ji snaží zničit, protože je předurčena k tomu, aby se stala druhou Evou a od základů změnila lidský příběh. Její rodiče ji šetří jen z důvodu, aby ji získali na svou stranu pro své velkolepé plány. Chtějí být mocnější než Bůh, ale k tomu potřebují dokonalý nůž, Lyřin alethiometr a jantarový dalekohled Marie Malonové.

Schyluje se k válce na zemi i na nebesích. Baruch a Balthamos, andělé, kteří se vzepřeli božské autoritě, doprovází Willa a vyprávějí mu o Bohu. Jeho pobočník Metatron se snaží zničit Lyru i Willa. Will je však odhodlán najít Lyru jako první.

Paní Coulterová ji unesla ve snaze chránit ji před duchovními vrahy. Udržuje Lyru pod vlivem omamných látek. Lyře se zdá o Rogerovi, jejím bývalém příteli. Roger jí ve snu říká, že s ní musí nutně mluvit, což znamená vydat se do říše stínů.

Na břehu řeky, která dělí svět živých od světa mrtvých se Lyra dopouští té největší zrady sama na sobě a přináší nesmírnou obět. Musí zanechat svého milovaného Pantalaimona, část sebe, na břehu. Ani pro Willa není tato cesta jednoduchou volbou a také on pocituje obrovskou prázdnotu a smutek ve svém srdci.

Říše stínů je vzdálena jakékoli představě o nebi. Není to místo naděje, radosti a věčného klidu, ale právě naopak. Autorita⁴ nutí strážce podsvětí, harpyje, aby udržovaly duchy ve věčném strachu a pochybnostech. Lyra s Willem nakonec vytvoří otvor, kterým mohou duchové odcházet do nového světa, kde se rozplynou a stanou se součástí všeho živého na zemi.

Dobro a zlo nejsou vždy odděleny tlustou čarou. Pravda má mnoho podob a věci mohou být ve skutečnosti jiné, než se zdají být. Lyřiny rodiče

---

⁴ Autorita je synonymem ke slovu Bůh. Ve své práci vycházím z anglického originálu, který Autoritě přisuzuje mužský rod.

zjišťují, že jejich láska k Dceři je silnější než cokoli jiného a obětují své životy, aby Lyra mohla žít. Pádem do propasti zahubí Metatrona, ale také sebe.

Když se Will a Lyra znovu setkají s Marií Malonovou, dovídají se, že Prach mizí z tohoto světa okny do cizích vesmírů a odtud do nekonečné propasti. Právě proto je Will musí všechna zavřít. Jen jediné okno může zůstat otevřené: to, kterým teď volně proplouvají duchové.

Will a Lyra opět naleznou své daemony a Will ho teď navíc může i vidět.

Zamilují se do sebe, ale nemohou spolu zůstat, protože život v cizím světě by znamenal předčasnou smrt pro jednoho z nich. Místo toho Lyra nastupuje do nové školy, Will zničí svůj nůž a vrací se ke své matce. Nikdy ale nezapomenou na lásku, která je mezi nimi. Oba teď musí pomoci vybudovat „božskou republiku“ na zemi tím, že budou konat dobro pro sebe i pro ostatní.

4. LYRA A WILL JAKO HRDINOVÉ PŘÍBĚHU

Lyra je typem dětského hrdiny, se kterým se můžeme setkat kromě trilogie Philipa Pullmana i v řadě děl jiných autorů. Je velmi odvážná, nezávislá, tvrdohlavá, neuctívá k jakýmkoli autoritám, ale dokáže být zároveň i velmi laskavá a soucitná, vyžaduje-li to situace.

Její oblíbenou zábavou jsou bahenní bitvy proti nepřátelským skupinám dětí, lezení po střechách koleje, plivání pecek na kolemjdoucí scholáry, krádeže ovoce nebo také nebezpečné výpravy do krypty, kde jsou pochováni universitní rektori.

Lyřina osobní svoboda a nespoutanost, ale také její neposlušnost a zatvrzelost je dána do značné míry tím, že vyrůstá jako sirotek. Domnívá se, že její rodiče jsou mrtví. Za svou rodinu považuje universitní sluhy a konzervativní scholáry, kteří dohlížejí na její výchovu, ale především děti z ulice. Lyřiným nejlepším přítelem je Roger, osamocený a všemi opomíjený chlapec z kuchyně, se kterým má téměř sourozenecký vztah. To také vysvětluje, proč je v *The Amber Spyglass* pro Lyru životně důležité Rogera vysvobodit z říše mrtvých. Tím spíše, domnívá-li se, že nese vinu za jeho smrt.

Podobně jako hrdinové dobrodružných románů je Lyra nucena samostatně čelit nepřízni osudu. Nedostatek porozumění a chybějící podpora dospělých souvisí i s tím, že tíha veškerých rozhodnutí leží vždy pouze na ní. Z těchto okolností vyplývá i Lyřina neposlušnost, rebelantství a nerespektování jakékoli společenské a kulturní hierarchie. Bez větších obtíží se pohybuje ve všech sociálních vrstvách a kamarádí se s kýmkoli, kdo je ochoten přijmout ji za rovnocenného společníka.

Čtenářské sympatie k této divošce podporuje i odhalení Lyřiných skutečných rodičů a jejího vztahu k paní Coulterové a lordu Asrielovi. Jsou to totiž velmi krutí, mocní a nelítostní lidé. Neštítí se odřezávat daemony od

jejich dětí a naopak. Je zřejmé, že zabíjejí. Nenajde se tedy mnoho důvodů, proč je poslouchat nebo dokonce plnit jejich přání.

Roli rodičů částečně nahrazují různé postavy, které se představují v průběhu děje. Patří mezi ně Iorek Byrnison, obrněný medvěd; Lee Scoresby, aeronaut; Serafina Pekkala, vílí královna a Marie Malonová, bývalá jeptiška – později vědecká pracovnice. Na základě těchto postav rozvíjí autor mnoho dílčích zápletek a činí tak příběh poutavějším. Hlavně však tyto postavy předávají Lyře část své životní zkušenosti a lásky a posouvají tak děj dopředu.

Prostředí, v němž Lyra vyrostla, a dosavadní zkušenosti z ní vytvořily jedinečného vypravěče příběhů, často vybájených její nespoutanou představivostí. Díky své výřečnosti sice pomůže Iorkovi získat nazpět jeho království, za což si vyslouží přívlastek „Zlatousta“, ale když se svými smyšlenými příběhy snaží zaujmout harpyje, strážce podsvětí, ukážou jí tato stvoření svou zlobou a rozhořčeným křikem „Liar! Liar!“, že lhaní není vždy tou správnou cestou.

Se zajímavým vysvětlením přichází ve své knize *Darkness Visible* Nicholas Tucker, který píše, že jméno Lyra, původně nástroj bohů, může vyznít v určitém kontextu jako liar – lhář. A že právě tehdy v podsvětí Lyra pochopí, jak nesmírně hodnotné a mocné jsou příběhy založené na pravdě a jejím osobním prožitku. Dokáží dokonce proměnit celý řád říše mrtvých, která byla až do té chvíle místem zoufalství a utrpení.

Nabízí se tedy otázka jak vlastně chápat vztah mezi fantazií a realitou v Pullmanově díle? Kde se nachází hranice fantazie a kdy se zdánlivá „lež“ stává pravdou? Pullman si velice cení neomezené fantazie a lidské schopnosti imaginace. Schopnosti vytvářet příběhy, které nám ukazují, co všechno můžeme dokázat, budeme-li chtít. Příběhy, které definují dobro a zlo, jejich neustálý boj a také to, co bychom si jistě všichni přáli, konečné vítězství dobra nad zlem. Pomáhají nám tak snadněji rozpoznat skutečné hodnoty v našem

životě a cesty, kterými se můžeme vydat. Příběhy jsou vším, co máme. Je v nich ukryta sama podstata lidského bytí, veškerá moudrost, vědění a poznání. Proto také Lyřino vyprávění nemusí být nutně chápáno jako vymyšlení, ale jako individuální vnímání jedince. Vše, co člověk prožije a procítí se stává skutečností.

Nomi Wood ve svém článku *Paradise Lost and Found* hovoří o Pullmanově tvrzení, že hlavním důvodem vytváření příběhů by neměl být únik z tohoto světa, ale hledání cest k jeho zlepšení a přetvoření. V tomto smyslu cituje i z třetí knihy, kdy se anděl Xaphania baví s Lyrou o cestování mezi jednotlivými světy:

It uses the faculty of what you call imagination. But that does not mean making things up. It is a form of seeing...No, ... nothing like pretend. Pretending is easy. This way is hard, but much truer.“ (*AS*, p.443)

Ačkoli je Will téměř stejně starý jako Lyra, je mnohem vážnější a klidnější povahy. Také on dobře ví, jak obtížné je vyrůstat bez milované osoby. Nikdy nepoznal svého otce, který zmizel při expedici na sever, když byl Will ještě dítě. Přes veškerou bolest a potíže, které mu ztráta otce působí, je dostatečně silný, aby se postaral o svou duševně nemocnou matku.

Nesmírně těžko se vyrovnává se skutečností, že nešťastnou náhodou zapříčinil smrt jednoho z mužů, kteří pátrali po otcových dokumentech a ohrožovali jeho matku.

Ve chvíli, kdy se oba hlavní hrdinové střetávají, se Lyra prostřednictvím alethiometru dovídá, že Will je vrah: He is a murder.“ (*SK*, p. 24) On sám jí říká: I got my own things to do in Oxford, and if you give me away, Ill kill you.“ (*SK*, p. 55) Je paradoxní, že toto zjištění Lyru ubezpečí, že může Willovi naprosto důvěřovat. Snad proto, že sama cítí odpovědnost za smrt Rogera a dokáže tedy Willa pochopit.

Problém odpovědnosti a svobody je dalším stěžejním tématem Pullmanovy knihy. Obě děti se trápí tíživým pocitem viny za něčí smrt. Přestože nejednaly záměrně, otevřeně se ke svým činům hlásí a jsou ochotni přijmout i nepříjemné důsledky, které z této skutečnosti plynou. Přijetí zodpovědnosti za své činy je jedním ze základních předpokladů k tomu, aby se člověk stal svobodným. Je nutné uvědomit si, že svoboda má své hranice, které bychom neměli překračovat. Ne všechny skutky, které vykonáme, byť i s tím nejlepším úmyslem, musí nutně být dobré. Měli bychom však být připraveni nést důsledky svého jednání a stejně jako Lyra a Will se je snažit především napravit.

Willovu uzavřenou a samotářskou povahu dokresluje i fakt, že jeho daemon je neviditelný a nemůže tudíž poskytnout chlapci morální podporu, které se dostává Lyře od jejího Pantalaimona. O to víc potřebuje Will lásku a přítomnost své matky. Většinou je velmi tichý a někdy bývá mrzutý, ale stejně jako Lyra, dokáže být statečný a odhodlaný, když je to zapotřebí.

Až díky přátelství s Lyrou, jejich prohlubujícímu se vztahu a silícímu vzájemnému poutu, můžeme proniknout hlouběji do Willova nitra a jeho myšlenek. Tehdy se svěří Lyře o svém neradostném dětství a událostech, kvůli kterým musel opustit nemocnou matku a jeho svět.

Will je také postavou, která nejvíce ovlivní utváření své vlastní osobnosti. Ztělesňuje plně individuální vůli jedince. Dospívá ve chvíli, kdy je ochotný připustit, že se do Lyry zamiloval. Díky této vnitřní proměně je také dostatečně silný na to, aby zničil nejmocnější zbraň, kterou vlastní: dokonalý nůž. Pomocí tohoto předmětu by mohl ovládat všechny světy a nůž jediný může otevřít okno do Lyřina světa. Přestože má Will s nožem jen ty nejčestnější úmysly, nůž má své vlastní cíle a plány do budoucna, kterým není možné věřit, a proto musí být zničen. Čepel se roztříští ve chvíli, kdy pomyslí na Lyru a lásku, kterou k ní cítí. To je totiž jediná věc, kterou nedokáže

odříznout“. Láska k této dívce je ten nejintenzivnější a nejopravdovější pocit, který právě prožívá.

Oba hlavní hrdinové mají mnoho společného: pochází z problematičtějšího rodinného prostředí, oba získají mimořádné předměty, které jim pomáhají v obtížích – Lyra alethiometr a Will dokonalý nůž. Oba musí splnit důležitá poslání. Lyra je vyvolená, předurčená. Ale k čemu? Musí ujít dlouhou cestu, než zjistí, co je jejím úkolem. Musí překonat“ smrt a osvobodit týrané duchy z ponurého podsvětí. Také Will má svůj úkol. Přináší poselství svobodné volby. Dá se však mluvit o svobodě rozhodování, když Will i Lyra musí naplnit předem určené osudy? Pullman řeší tento problém částečně tím, že připisuje oběma hlavním postavám tak výrazně nezávislé charaktery, že si jen ztěží dokážeme představit, že by pouze slepě plnili něčí příkazy. Rozhodují se tedy podle svých vlastních hodnot a přesvědčení o tom, co je dobré a co je naopak špatné.

What work have I got to do, then?“ said Will, but went on at once, No, on second thought, don't tell me. I shall decide what I do. If you say my work is fighting, or healing, or exploring, or whatever you might say, I'll always be thinking about it. And if I do end up doing that, I'll be resentful because it'll feel as if I didn't have a choice, and if I don't do it, I'll feel guilty because I should. Whatever I do, I will choose it, no one else.“ (AS, p. 444)

Nejdůležitější poslání, které mohou Will a Lyra vyplnit jen společnými silami, není nic menšího než zachránit svět pro sebe a pro ostatní a udělat z něj lepší místo pro život. Dosavadní světy jsou v troskách a je třeba vytvořit novou „nebeskou republiku“, kde mohou svobodně žít všichni lidé.

....the Kingdom was over, the Kingdom of Heaven, it was all finished. ...“He said, we had to build something ...We have to be all those difficult things like cheerful and kind and curious and patient, and we've got to study

and think and work hard, all of us, in all our different worlds, and then we'll build ... The Republic of Heaven," said Lyra. (*AS*, p. 464-465)

Přes všechna očekávání končí Pullmanova trilogie osobní tragédií obou hlavních hrdinů. Will a Lyra se musí rozloučit ve chvíli, kdy našli lásku, která je bude navždy spojovat. Přestože závěr trilogie je poznamenán osobní tragédií obou hlavních hrdinů, celý příběh je vítězstvím dobra nad zlem. Přes veškeré utrpení, včetně tohoto ničujícího poznání je však celý příběh v podstatě vítězstvím dobra nad zlem. Staré světy sice zanikly, ale máme tu nové, lepší místo, ve kterém se nejen hrdinové mohou rozhodovat svobodně, ale my všichni máme stejnou možnost. Záleží pouze na nás, jak se rozhodneme a čím lepší bude naše volba, tím lepší budou naše činy a celý náš svět.

5. LORD ASRIEL A PANÍ COULTEROVÁ

Kdo vlastně je Lyřin poručník, a jak se později ukáže, její otec, lord Asriel? Je na straně dobra nebo zla? Chce zničit Prach nebo se ho naopak snaží zachránit?

Lord Asriel was a tall man with powerful shoulders, a fierce dark face, and eyes that seemed to flash and glitter with savage laughter. It was a face to be dominated by, or to fight: never a face to patronize or pity. All his movements were large and perfectly balanced, like those of a wild animal...“ (GC, p. 12)

V Lyře vzbuzuje tento muž rozporuplné dojmy. Na jedné straně ho musí obdivovat: je vznešený, krásný, vzdělaný a zcestovalý. Na straně druhé však v jeho přítomnosti pociťuje respekt, obavy, dokonce i strach. Její otec se angažuje ve vysoké politice, účastní se utajovaných výprav a válek. Má prudkou povahu a dokáže být velmi krutý. Například když odhalí, že se Lyra schovává v salónku pro scholáry, kam nemají studenti vstup povolen, zaútočí na ni.

He seized her wrist and twisted hard...I'll break your arm first. How dare you come in here?“ (GC, p. 12)

Back in the wardrobe. If I hear the slightest noise, I'll make you wish you were dead.“ (GC, p. 13)

Je jako jeho daemon, sněžná leopardice, ostražitý, elegantní a nebezpečný.

Asriel se snaží vypátrat podstatu Prachu a objevit nové světy. Riskuje, že svými experimenty naruší přirozenou rovnováhu jeho vlastního světa. To je také důvod, proč se jinak mírumilovný rektor Jordan Colledge pokusí Asriela otrávit.

Lord Asriel je vytrvalým bojovníkem proti církvi, církevním doktrínám a léty zakořeněným praktikám, se kterými nesouhlasí, neboť omezují lidskou

svobodu. Sám však neváhá použít drastickou metodu odřezávání daemonů od jejich dětí, aby docílil svého záměru a vytvořil most, který vede do cizího světa. Zneužije důvěřivosti své dcery a zabije Lyřina nejlepšího přítele Rogera.

The little creature was struggling, flapping, fighting, one moment a bird, the next a dog, then a cat, a rat, a bird again, and calling every moment to Rodger himself, who was a few yards off, straining, trying to pull away against the heart-deep tug, and crying out with pain and the cold. He was calling his daemon's name, and calling Lyra; he ran to lord Asriel and plucked his arm, and lord Asriel brushed him aside. He tried again, crying and pleading, begging, sobbing, and Lord Asriel took no notice except to knock him to the ground.“ (GC, p. 344)

Paradoxní je, že přestože Asriel odmítá nadvládu Autority a jeho manipulaci s lidskými životy, sám se chvílemi staví do role Stvořitele. Jeho touha po moci a vládnutí je nesporná, ale není možná bez podřízených“. Stojí jednoznačně na straně vědy a bezvýhradně věří svým badatelským schopnostem. Vychloubá se Marise Coulterové: You and I could take the universe to pieces and put it together again, Marisa! We could find the source of Dust and stifle it forever!“ (GC, p. 348)

Přes všechny dosavadní skutečnosti, které řadí postavu Asriela k záporným charakterům, dochází u něj k nepředvídaným zvrátům v jeho chování a nalézáme i u něj hrdinské činy. Snaží se například zachránit Prach před jeho četnými nepřáteli, zejména církví, která chce Prach zničit, protože je spojen s prvotním hříchem. A ve chvíli, kdy si uvědomí, že záchrana Lyřina života je nezbytná pro budoucnost celého lidstva, obětuje pro ni svůj vlastní život.

Není však jisté, do jaké míry se jedná o vnitřní uvědomění a do jaké míry je to jen čistá vypočítavost. Lord Asriel chce porazit Autoritu, a to za jakoukoli cenu. Dokáže sestavit velice silnou armádu složenou z různých

bytostí z odlišných světů. A je pravděpodobné, že jeho zájem o dceru je podřízen zájmu o dokonalý nůž jejího přítele Willa, bez kterého se mu nikdy nepodaří zvítězit v této velkolepé bitvě.

Nemůžeme si tedy být jisti, zda svůj život obětuje opravdu z lásky k Lyře nebo spíše kvůli svému odhodlání zvítězit a porazit Autoritu a jeho pobočníka Metatrona. Existují však náznaky jeho opravdového vztahu ke své dceři. Například jeho striktní odmítnutí, aby se Lyra zúčastnila nebezpečné výzkumné expedice na sever, nebo zděšení ve chvíli, kdy se Lyra objevila v jeho domě na Svalbardu. Pro uskutečnění svých plánů potřeboval obětovat dítě, ale není schopen zajít tak daleko, aby zničil vlastní dceru.

Asrielova přílišná pýcha, sebevědomí a odhodlanost ho činí slepým a nedovolují mu docenit hodnotu životů druhých. Až v závěru trilogie zjistí, že život jeho dcery je důležitější než jeho.

We came here to give Lyra time to find her daemon, and then time to live and grow up. If we take Metatron to extinction, Marisa, she'll have that time, and if we go with him, it doesn't matter.“ (AS, p. 362)

Odhaluje i další pravdu, a to, že jeho přesvědčení žít v jiném, dokonalejším světě, kde vybuduje vlastní stát podle svých představ bylo, chybné. Daemoni mohou žít plnohodnotný život pouze ve světě, kde se narodili. Jak podotýká duch Johna Parryho: Lord Asriel's great enterprise will fail in the end for the same reason: we have to build the Republic of Heaven, where we are, because for us there is no elsewhere.“ (AS, p. 325)

Phillip Pullman se při tvorbě postavy Lorda Asriela v mnohém inspiroval básní Manfred od George Gordona Byrona. Lord Asriel je typickým byronovským“ romantickým hrdinou. Stejně jako Manfred je i Asriel svobodomyšlný, smělý, zavrhuje dogmatický autoritativní svět církve, nebojí se pekla a jeho nástrah. Jeho vnitřní svět je však světem rozervance. Díky své odvaze a přesvědčení je schopen vykonat nevídané činy a otevřít pro lidstvo

nový svět, kde chce vytvořit Božskou republiku. Při svých pokusech však zajde příliš daleko a dopustí se strašlivých zločinů. Jeho fyzické kouzlo a moc jsou nesporné, ale jsou příčinou jeho vlastní zkázy.

Paní Coulterová je ještě méně sympatická postava. Při prvním setkání sice působí jako krásná, milá a okouzující osoba, záhy se však dovídáme, že je oddanou služebnicí církve a že právě ona stojí za Hlavní Teologickou Obětní Universitní Komisí. Obětní komise provádí pokusy na dětech. Odřezává od dětí jejich daemony a nikterak se netrápí skutečností, že mnohé z nich tak odsoudí na jistou smrt. Pro víru je přeci nutné občas přinášet oběti a toho si je paní Coulterová dobře vědoma. Hlavně když se zabrání šíření Prachu a hříchu.

Také ona se podobá svému daemonovi, zlatému opičákovi. Je krásná, chytrá, lstivá a vypočítavá. Výmysly a přetvářka jsou pro ni naprosto přirozené. Není nikterak těžké uvěřit jejím přesvědčivým lžím a podlehnout jejímu osobnímu kouzlu. Díky této své schopnosti obelstí mnoho dětí, včetně Lyry, která je paní Coulterovou naprosto okouzlena. Aby zabránila Lyře udělat stejnou chybu“, jakou udělala kdysi Eva v Ráji, unese svou dceru a drží ji v jeskyni pod vlivem omamných látek.

V jednu chvíli se chová jako milá a vzápětí je schopna nevídané krutosti. Podílí se na těch nejhrůznějších činech církve, mučí k smrti mladé víly a neváhá zničit i vlastní dceru.

Why, I shall have to destroy her,“ said Mrs. Coulter, to prevent another Fall ...Why didn't I see this before? It was too large to see...“ (SK, p. 278)

Krásu používá jako zbraň a přelstí i samotného Metatrona, poručníka Autority, který při pohledu na okouzující ženu zatouží po krásách lidského těla, zapomene na svou ostražitost a uvěří Marise, že mu přišla sdělit, kde najde Lyru. Svůj šarm použije také k oklamání Willa. Přinutí ho cítit vinu za

to, že opustil svou bezbrannou matku, a ve chvíli, kdy na matku pomyslí, zlomí se jeho dokonalý nůž.

Postava čarokrásné paní Coulterové a jejího daemona, zlatého opičáka odhaluje dětskému čtenáři léty ověřenou pravdu, že věci mohou zvenčí vypadat jinak, než jaké ve skutečnosti jsou. Nezáleží na tom, jak kdo vypadá, ale jaký je. Zda jde o skutečně charakterního a milujícího člověka nebo jen o zlaté pozlátko na povrchu. Patrný je zde vliv Lewise a jeho postavy Bílé čarodějnice, které se paní Coulterová v mnohém podobá.

Není tedy sporu o tom, že tato žena je jednou z nejhorších matek, jaké si kdo z nás dovede představit. Přesto v jejím chování nastává zásadní zlom, a to ve chvíli, kdy si uvědomí, že život její dcery je tou nejdůležitější věcí na světě. Je jisté, že i v paní Coulterové se přes veškerou její sobeckost a sebestřednost probudí mateřský cit, který je vlastní každé matce a nelze jej ničím vymazat, zničit či potlačit.

Náhle vidíme, že Marisa Coulterová, která ze všech nejvíc milovala jen sebe samu, přestože byla obdivována a milována mnoha jinými, najednou opětuje jeden z největších citů, které může člověk prožívat. Nejedná se pouze o lásku mateřskou, ale zcela jasně vyplouvá na povrch i citové pouto mezi paní Coulterovou a lordem Asrielem. O jejich vzájemné lásce není pochyb. Milují jeden druhého, ale jejich vztah narušily intriky, lži, mocenské ambice a touha po absolutní moci.

Člověk si musí uvědomit limitovanost své vlastní lidské existence. Není možné kráčet za svým cílem a neohlížet se přitom na ostatní. Není správné domnívat se, že můžeme využívat ostatní jen proto, že jsou slabší než my sami a za každou cenu prosazovat své názory.

Marisa Coulterová je mnohem komplikovanějším charakterem, než se může na první pohled jevit. Lord Asriel jedná přímo, otevřeně, jeho chování je mnohem předvídatelnější a čtenáře jen málokdy překvapí. Marisa je naopak

naprosto nevypočitatelná a nikdy si nemůžeme být jistí, jak se v příští vteřině zachová. Její neustálé intriky a manipulace s druhými nás přesvědčí o tom, že v této ženě se neskrývá nic dobrého. Vše se změní v jediném okamžiku, kdy si Marisa uvědomí, že miluje svou dceru víc než cokoli jiného, a tato láska zruší vše, o co doposud usilovala. Náhle neexistuje nic důležitějšího než Lyra.

Je to Marisa, která se rozhodne obětovat svůj život, aby Lyra mohla žít, přestože ví, že pád do propasti znamená úplný a naprostý konec.

We won't live, will we? We won't survive like the ghosts? Not if we fall into the abyss. We came here to give Lyra time to find her daemon, and then time to live and grow up. If we take Metatron to extinction, Marisa, she'll have that time, and if we go with him, it doesn't matter.“ (AS, p. 362)

Lord Asriel ji následuje. Marisa ani na chvíli nezaváhá a v rozhodující chvíli strhne sebe, Asriela a Metatrona do věčné propasti.

...Lyra's mother stood and found her footing and leapt with all her heart, to hurl herself against the angel and her daemon and her dying lover, and seize those beating wings, and bear them all down together into the abyss.“ (AS, p. 365)

Oba charaktery představují tak silné, ale zároveň rozporuplné osobnosti, že se jejich fyzické kouzlo a moc nakonec obrátí proti nim samotným. Je jisté, že jsou oba velmi vlivní a nebezpeční, ale ukáže se, že největší nebezpečí představují právě pro sebe. I v tomto směru se postavy podobají hlavnímu představiteli Byronovy básně – Manfrédovi. Manfred tuší, že se blíží hodina jeho smrti, přesto se však odmítá modlit a prosit Boha za odpuštění. Příchozímu knězi sděluje, že je příliš pozdě na záchranu jeho duše. To samé cítí i Pullmanovi hrdinové. Je příliš pozdě zachránit své životy, ale není pozdě zachránit Lyru, aby mohla žít a dospět.

Zatímco Lord Asriel představuje rozum, intelekt, svět experimentů a vědy, Marisa Coulterová symbolizuje svět emocí, pudových instinktů a víry.

Kdybychom měli shrnout nejdůležitější sdělení této kapitoly, pak by to jistě byla otázka záporných a kladných stránek lidské osobnosti. V Pullmanově knize neexistují pouze dobří nebo špatní hrdinové. Každá z postav v sobě kombinuje oba elementy. Nic není černobílé. Každý z nás vykoná v životě mnoho dobrých nebo špatných skutků. Důležité je poučit se z našich chyb, přijmout za ně odpovědnost a pokud možno napravit je.

6. DAEMONI (DAEMONS)

Je zřejmé, že Pullmanova láska ke klasickým jazykům ovlivnila mimo jiné i výběr některých symbolů, které se objevují v textu. Daemon démon je slovo řeckého původu a Socrates vysvětluje jeho význam jako svědomí nebo strážný anděl. Pullman se tedy inspiroval tradicí, když slovem daemon označil to, čemu dnes říkáme svědomí, vědomí nebo podvědomí, přestože během historického vývoje jazyků došlo ke značnému posunu ve výkladu daného slova a v dnešním kulturním kontextu je spojováno s temnými silami, peklem a d'áblem.

Lyřin daemon se nazývá Pantalaimon, což v řečtině znamená dobrosrdečný, a Lyra mu říká „Pane“. Daemon je součástí každého člověka v Lyřině světě. Jedná se o vizualizované vědomí nebo chceme-li svědomí, či duši. Má zvířecí podobu a dokud jedinec nedospěje, může se kdykoli proměnit v kterékoli zvíře. Jakmile však dítě překročí práh dospělosti, ustálí se jeho povaha i podoba jeho daemona.

Podoba daemona vypovídá o charakteru člověka. Služebníci mají za daemony většinou psy, scholáři mívají ptáky nebo ušlechtilá psí plemena. Víly mají zase výhradně ptačí daemony. Mocný a panovačný lord Asriel má sněžnou leopardici a vychytralá a intrikánská paní Coulterová zlatého opičáka.

Schopnost daemonů proměňovat se a ustalování jejich podoby v průběhu dospívání koresponduje s přirozeným lidským vývojem. Děti rostou, vyvíjejí se, často mění své postoje a rozhodnutí, ale především mají obrovskou představivost, která jim umožňuje vidět věci a jevy tak, jak to dospělí mnohdy nedokáží.

Daemoni jsou schopni velmi pohotově měnit své chování podle potřeb dané situace. Mohou být špióny, poradci, často svým pánům dodávají odvalu nebo je naopak varují před možným nebezpečím, jindy se z nich stávají

ochranitelé, ale především to jsou nejměrnější a nejbližší milované bytosti svých lidských protějšků, jsou vnitřním hlasem svědomí, se kterým se hrdinové radí v obtížných životních situacích.

Daemoni jsou velmi důležití pro Pullmanův příběh, zejména pro hlavní hrdinku Lyru, která vyrůstá jako sirotek. Chybí jí domov a láska rodičů. Přesto, že se o ni starají služebné a scholáři z Jordan College, nemohou jí nahradit rodinné zázemí. Jejím nejdůvěrnějším přítelem a nejmilovanější bytostí je Pantalaimon. Vědí o sobě navzájem úplně vše, mohou si spolu povídat, radit se, domlouvat se, hrát si a hlavně jsou tu jeden pro druhého.

Pantalaimon je stejně jako ostatní daemoni opačného pohlaví než jeho lidský protějšek. Nicholas Tucker ve své knize *Darkness Visible* upozorňuje, že tato skutečnost odpovídá názoru švýcarského psychoanalytika C.G. Junga, který tvrdí, že všechny bytosti v sobě touží obsáhnout princip opačného pohlaví. Kdybychom byli schopni sjednotit obě rozdílné poloviny své podstaty, stali bychom se úplnými osobnostmi. Jung nazývá princip tohoto druhého pohlaví u mužů anima a animus u žen. Ale protože podle Junga nelze tohoto spojení nikdy dosáhnout, kráčíme životem s pocitem, že nám stále něco důležitého uvnitř nás samých chybí.

Lyra tento pocit nezná. Má svého společníka Pana, který jí dává veškerou potřebnou lásku a také jí ve všem podporuje. Jak také jinak vysvětlit, kde bere jedenáctiletá dívka sílu a odvalu podstoupit veškerá nebezpečná dobrodružství, se kterými se na své cestě setkává. Mnoho dětí v našem skutečném světě by jistě uvítalo společníka, který by pro ně měl vždy milé slovo, staral by se o ně, byl by nejbližším přítelem a nikdy by je neopustil.

Nerozlučný přítel provázející svého pána na jeho strastiplné životní pouti se objevuje i v mnoha jiných knihách určených jak pro dětské tak i dospělé čtenáře. Jedny z neznámějších dvojic jsou například Robinson Crusoe

a jeho věrný přítel Pátek, detektiv Sherlock Holmes a jeho pomocník doktor Watson nebo Don Quijote a jeho sluha Sancho Pancha.

Pro Lyru a její svět je naprosto přirozené, že všichni lidé mají své zvířecí protějšky. Proto, když se Lyra poprvé setká s Willem, který žádného daemona nemá, je vyděšená a zmatená. Nejprve se domnívá, že se jedná o odříznuté dítě. Když ale Willa blíže pozná, uvědomí si, že ve světě odkud Will přichází, jsou daemoni součástí člověka, kterou druzí nemohou vidět ani slyšet.

You have got a daemon," she said decisively. Inside you." (SK, p. 22)

Jak říká John Parry: People here cannot conceive of worlds where daemons are a silent voice in the mind and no more." (SK, p. 188)

Will je také ohromen. Nejprve samotnou existencí daemonů, později jejich schopností dorozumívat se lidskou řečí. Ve Willově světě daemon znamená něco zlého, čeho se lidé obávají, ale po čase si na jejich přítomnost zvykne. Absencí vizualizované podoby Willova daemona vzbuzuje autor ve čtenáři dojem osamělého, uzavřeného a trochu záhadného hrdiny.

V našem světě se neustále potýkáme s problémem interpretace, porozumění a vnímání. Je pro nás mnohem snadnější posuzovat jevy a předměty, které můžeme vidět a dotýkat se jich. To, že Pullman ve své knize ztvárnil lidské vědomí (duši) dvěma kontrasty: na jedné straně konkrétním tvorem a na straně druhé jakýmsi vnitřním povahovým aspektem, může dětskému čtenáři pomoci pochopit i jiné nezpochybnitelné skutečnosti, které existují mimo náš smyslově vnímatelný svět v abstraktní podobě. V tomto konkrétním případě jde o lidské morální hodnoty a kvality, o vůli, fantazii, o náš vnitřní duchovní svět.

Také církve si uvědomuje důležitost a sílu“ daemonů, kteří fungují jako jakýsi vnitřní usměrňující mechanismus, chránící jedince samotného, ale i

společnost před destruktivními činy. Daemoni souvisí s lidským poznáváním a přitahují k sobě drobné částice Prachu, který je podle duchovních otců důkazem hříchu. Odřezáváním daemonů se církve snaží kontrolovat a potlačit všechny přirozené lidské podněty, které jsou projevem svobodné mysli. Násilnou izolací jedince od jeho daemona vznikne zombi, „živá mrtvola“. zombi neznají strach, chybí jim představivost a svobodná vůle. Tito lidé jsou poslušní, snadno ovladatelní a zneužitelní.

A human being with no daemon was like someone without a face, or with their ribs laid open and their heart torn out: something unnatural and uncanny that belonged to the world of night-ghasts, not the waking world of sense.“ (GC, p. 188)

Opět zde nalézáme kritiku církevního učení, které potlačuje svobodné jednání a smýšlení a vnucuje lidem své donekonečna opakované a jediné správné pravdy a pravidla. Učení, které nepřipouští výrazné individuální projevy, ale naopak dělá z lidí jen stádo poslušných oveček, které slepě následují svého pastýře a neuvažují o důsledcích svých činů.

Daemoni nemohou odcházet od svých lidí dále než několik metrů. Výjimkou jsou vílí daemoni a daemoni šamanů. I nadále tvoří se svými protějšky jednu bytost, ale mohou se volně potulovat. V případě kouzelné pohádkové bytosti nás tato schopnost nepřekvapí. Ale jak je tomu u šamanů? Postavy šamanů nalezneme v mnohých jiných dílech v podobách moudrých starců, poutníků, vševědoucích vypravěčů a průvodců. Jsou schopni vidět za hranice běžné reality, předvídat, vnímají působení energie a pokud může někdo cestovat do jiných světů, pak jsou to právě oni. Představují transcendentální svět mysli a imaginace, určitý filozofický náhled na svět a dokáží prožívat nám neznámé stavy mysli. Jsou tedy důkazem existence nevysvětlitelných jevů, které nedokážeme doložit fakty, ale přesto víme, že nás tyto skutečnosti obklopují.

Zásadním momentem je chvíle, kdy Lyra s Willem vstupují do podsvětí a Lyra je donucena zanechat svého daemona v jiném světě. Daemoni se totiž po smrti člověka rozplynou a jejich atomy zůstávají v jejich dosavadním světě, zatímco duchové kráčí do říše mrtvých. Pro Lyru je rozhodnutí zanechat Pantalaimona na břehu řeky tím nejtěžším skutkem, který doposud učinila. Dobře však ví, že musí podstoupit i tuto zkoušku, aby se mohla setkat se svým přítelem Rogerem.

Lyra was doing the cruelest thing she had ever done, hating herself, hating the deed, suffering for Pan and with Pan and because of Pan; trying to put him down on the cold path, disengaging his cat claws from her clothes, weeping, weeping.“ (AS, p. 252)

V okamžiku, kdy vstoupí do lodi, si také Will poprvé ve svém životě uvědomí existenci svého vnitřního daemona.

But Will ,too, found an agony building inside him, ...“ (AS, p. 254)

So Will knew that all those things were part of having a daemon, and that whatever his daemon was, she too, was left behind with Pantalaimon, on that poisoned and desolate shore.“ (AS, p. 255)

Oba hrdinové pociťují nepopsatelnou bolest, úzkost a smutek. Jejich jedinou útechou jim je, že mohou být spolu.

Autorský subjekt nám předkládá jedno z možných vysvětlení, co se děje s člověkem po jeho smrti. Zatímco tělo podléhá přírodním procesům zániku, lidský duch zůstává v určité transformované podobě. Autorův výklad není v žádném případě pouze vědecký a racionálně podložený, ale odchyluje se od tradičního křesťanského výkladu. Podle autora totiž lidé nepřicházejí po smrti do nebe nebo do pekla podle svých vykonaných skutků a zásluh. Pullman ve své knize vytváří svou vlastní říši mrtvých, kam přicházejí všichni duchové zemřelých lidí. Díky Lyře a Willovi, kteří otevřou okno z tohoto světa plného úzkosti, mohou duchové proplouvat ven, do jiného vesmíru, kde se

rozplynou stejně jako daemoni a v podobě atomů se stanou součástí všeho, co nás obklopuje. Mohli bychom uvažovat o určitém množství energie která po smrti člověka nikam nezmizí, pouze se přetransformuje do jiné podoby a stále zůstává v našem světě.

Jistá analogická podobnost s reálným světem čtenáře se objevuje i ve skutečnosti, že v Lyřině světě není slušné dotýkat se daemonů druhých lidí. Člověk v takové chvíli pocítuje fyzickou nevolnost. Stejně jako v našem světě není slušné vyptávat se na osobní prožitky a myšlenky. Tyto pocity a dojmy sdělíme jen s těmi nejbližšími lidmi, kterými jsou naši partneři. Proto, když se do sebe Will a Lyra zamilují, mohou se dotknout daemona toho druhého, aniž by to v nich vyvolávalo nepříjemné pocity.

Daemoni však hrají ještě jednu důležitou roli v celém příběhu. Jsou jakýmsi vnitřním hlasem. Díky nim mohou hrdinové vést neustálý dialog. Prostřednictvím dialogu autor dodává textu větší objektivní platnosti, dynamičnosti a také jistou mnohoznačnost, různost pohledů. Autorský subjekt tak může polemizovat například s kulturní tradicí, náboženskou tradicí, s realitou života nebo naopak s jeho fikční podobou. Daemoni pomáhají svým protějškům získávat nové zkušenosti, utvářet vlastní myšlenky a názory, pomáhají jim nalézt svou vlastní cestu životem, na které je čekají různá rozcestí, a také pochopit, že jedním z výsadních privilegií, která vlastní, je právo svobodné volby.

7. NÁBOŽENSTVÍ A AUTORITA

Alethiometr odhalí na začátku příběhu skutečnost, že Lyra sehraje zásadní roli při utváření příštího osudu lidstva. Vílí proroctví zní, že se Lyra stane příští Evou, matkou všeho a všech.

She will be the mother – she will be life – mother – she will disobey – she will – (SK, p. 278)

Eve! Mother of all! Eve, again! Mother Eve!“ (SK, p. 278)

Její poslání, které není nijak menší než překonat samu smrt, však bude možné uskutečnit jen v jiném světě. Tím započne i spor mezi církví a lordem Asrielem, Lyřiným otcem, o možné existenci paralelních světů. Církev je zastánce tradičního výkladu o pozemském světě a světě duchovním, který se omezuje na nebe a peklo. Asriel zpochybní toto tvrzení a pomocí svých vědeckých experimentů odkrývá dosud netušené možnosti nových světů.

Příběh Lyry a Willa můžeme chápat jako paralelu k biblickému příběhu Evy a Adama. Pullman na rozdíl od křesťanského učení vnímá Evu, v jeho podání Lyru, mnohem více jako hrdinku, než jako hříšnici. Nezavrhuje její rozhodnutí ochutnat ovoce ze stromu poznání a nehodnotí její čin jako neuposlechnutí, ale jako přirozenou lidskou touhu. To, co církev po staletí nazývá selháním a prvotním hříchem, vidí Pullman jako přirozený lidský vývoj a zkušenost. Hřích, hanba a smrt, které se podle církve spolu s prvotním hříchem zrodily, jsou podle autora pouhými nástroji, jak přimět věřící cítit vinu, obavy a obrátit se na učení, které jim zaručuje spásu a odpuštění. Lyra a Will také neuposlechnou, ale jejich počín je v knize klasifikován jako kladný a prospěšný nejen pro ně samotné, ale také pro celé lidstvo.

Lyra začíná své putování jako nezkušené dítě, ale na konci příběhu zažívá svůj první, hluboký milostný vztah s Willem. Fakt, že prožívá duševní i fyzickou lásku, uvědomuje si svou vlastní sexualitu a necítí se přítom

provinile, ale naopak ji tato zkušenost přináší radostné a příjemné pocity, je jasným ohrožením pro všechny autoritářské a puritánské církve. Do této chvíle byly sexuální pudy vykládány jako něco zkaženého a nemorálního avšak s Lyrou, jakožto současnou Evou, se tento precedens mění a ukazuje se, že uvědomování si vlastní sexuality a fyzičnosti může být příjemnou a podstatnou součástí dospívání. Pro církve to však znamená ztrátu jisté části vlivu, který rozhodně není zanedbatelný.

Nejvyšší duchovní princip, dnes nazývaný Bohem, označuje Pullman Autoritou. Jeho Autorita je však zlý, nemilosrdný tyran, lačnící po moci. Poté, co Eva s Adamem odhalili pravou podobu svých daemonů, získali schopnost rozlišit dobro a zlo, spatřili vlastní nahotu a stali se bytostmi s vlastním svobodným vědomím, považoval je Autorita za nebezpečně nezávislé a vyhnal je z ráje. Své postavení získal na základě lži, když tvrdil ostatním andělům, že je stvořitel. Byl sice prvním a nejmocnějším andělem, ale byl stvořen z Prachu jako všechny ostatní bytosti. Zneužil své moci, když ze světa mrtvých vytvořil zajatecký tábor, místo strážné harpyjemi, plné utrpení, bolesti a smutku. Všechny informace o posmrtné říši jsou tajné, dokonce ani církve nic netuší. Kněží slibují svým věřícím, že budou žít v nebi, ale to je lež. Roger se svěřuje Lyře, když se s ním v podsvětí setká:

...this is a terrible place, Lyra, it's hopeless, there's no chance when you're dead, and them bird-things... they come up quiet beside you and they whisper all the bad things you ever did when you were alive, so you can't forget 'em.... And all the greedy and unkind thoughts you ever had, they know, and they shame you up and they make you feel sick with yourself.... But you can't get away from 'em.“ (AS, p. 276)

Kdo tedy vlastně je Autorita a kde se nachází?

There are some people who claim that God is dead already.“ (AS, p. 293)

“Well, where is God, ... „if he’s alive? And why doesn’t he speak anymore?“
(*AS*, p. 293)

Kdysi v dávné minulosti vcházel Autorita do zahrady pyšný a mocný, ale na konci příběhu se Marise Coulterové jeví jako vetchý stařec, s třesoucíma se rukama a mumlajícími ústy, jehož utrpení ukončí Lyra a Will ve chvíli, kdy ho uvolní z jeho křišťálových nosítek a Autorita se s povzdechem úlevy rozplyne.

... an angel, she thought, and indescribably aged. He wasn’t easy to see, because the litter was enclosed all around with crystal that glittered and threw back the enveloping light of the Mountain, but she had the impression of terrifying decrepitude, of a face sunken in wrinkles, of trembling hands, and of a mumbling mouth and rheumy eyes. (*AS*, p. 354)

Pullmanovo odvážné gesto připomíná filosofa Fridricha Nietzscheho a jeho tvrzení: „Bůh je mrtev!“ „Je třeba hledat božské v nás.“

Na Oblačné hoře sídlí Metatron, který se stal pobočníkem Autority a převzal po něm jeho vládu. Metatron byl kdysi Enoch, syn Joreda, a je přímým potomkem Adamovým. Dříve sloužil na zemi církvi, která využila lži Autority a podporovala jeho tvrzení o nadřazenosti nad ostatními anděly. Také Metatron touží po neomezené moci, neustále se snaží vměšovat do lidských životů a uplatňovat cenzuru. Velmi dobře si uvědomuje nebezpečí, které pro něj představuje Lyra a snaží se ji zničit.

S nepravdivým tvrzením o Autoritě jako stvořiteli souvisí i nevyřešená otázka ohledně Prachu. Církev je přesvědčená, že Prach je fyzikálním důkazem prvotního hříchu, samou podstatou zla a pokouší se ho proto zničit. Kdyby Autorita přiznal, že i on sám byl vytvořen z Prachu, připustil by tím, že i část jeho podstaty je hříšná. Biskupská konzistoř zřídí Hlavní teologickou obětní universitní komisi, v jejímž čele stojí agentka Marisa Coulterová. Marisa přijde s neuvěřitelně krutou myšlenkou, již záhy také zrealizuje. Magisterium na její popud sestaví zvláštní výzkumný tým,

který od dětí odřezává jejich daemony, aby poté mohli zkoumat, co se s nimi děje. Následkem operací zemře mnoho dětí, ale církvi to jistě za tyto zanedbatelné“ oběti stojí.

Jak se můžeme dočíst dále, církve často zneužívala tohoto drobného řezu, pokud to pro ni bylo výhodné. Například kastrace mladíků, kteří nikdy nedorostli v dospělé muže, ale zpívali krásným sopránem, což bylo velmi užitečné pro chrámovou hudbu. Je sice pravda, že občas někdo těmto malým, nezávažným operacím podlehl, ale církve se nevzdala.

Podobnou operací, o které se kniha zmiňuje v negativním světle, je i obřízka, která je dodnes používána v některých kulturách. Po dlouhá staletí je vykládána jako věc kmenové tradice, ale autor v ní vidí původní záměr církve vykořenit všechny lidské pudy, touhy a zničit potěšení a opravdovosti života. Z lékařského hlediska představuje tento zákrok, především u žen, velké riziko a doživotní zdravotní komplikace. Z různých etnografických studií je nám známo, že obřízka je běžnou věcí u některých afrických patriarchálních společností a jejím hlavním účelem je odvrátit ženu od nevěry.

Pro Asriela jsou všechny církve slabé, snadno zkorumpovatelné instituce, které až příliš snadno přistupují na kompromisy. Nesouhlasí s církevními doktrínami, snahou potlačit a kontrolovat všechny přirozené podněty. Církevní učení označuje za propagandu, podvody a krutosti. Z vlastní zkušenosti ví, že veškeré neschválené aktivity, vlastní názor nebo nesouhlas s obecně platnými duchovními předpisy je církví považován za kacířství a důsledně trestán. Protože je však lord Asriel velmi svobodomyšlným, odhodlaným a cílevědomým rebellem, rozhodne se pro boj s tyranem – Autoritou. Chce sám odhalit podstatu Prachu a zachránit ho před jeho nepřáteli.

This will mean the end of the Church, Marisa, the end of the Magisterium, the end of all those centuries of darkness!“

„No one in the world knows better than I how strong the church is! But it isn't strong enough for this. (GC, p. 347)

Lyřin Oxford se nachází v době, kdy je církev propojena se všemi mocenskými složkami v zemi a uplatňuje absolutní moc nad jednotlivými aspekty lidského života. Lyra představuje pro církev velké nebezpečí, ba co víc, možnou zkázu. Je předmětem proroctví, podle něhož se dostane do stejné situace jako kdysi Eva a na jejím rozhodnutí bude záviset osud lidstva a všech světů. Věštba dále říká, že Lyra musí mít možnost chybovat. To ale znamená, že by se lidský příběh mohl od základů změnit a to nemůže církev dovolit. Podle církevních představitelů existuje jen jediná správná interpretace, dialog a různost pohledů jsou nepřípustné. Jediná pravda, ve jménu které jsou duchovní otci ochotní dokonce i vraždit.

Vraťme se ještě k Lyřinu úkolu. Tím, že se Lyře společně s Willem podaří otevřít okno ze světa mrtvých, kudy mohou duchové procházet zpět do svých světů a skutečně tak překonají samu smrt, se započne celá řada událostí, které směřují k jejímu dalšímu neméně závažnému poslání. Zatímco Eva podlehla svému pokušení ochutnat zakázané ovoce ze stromu poznání a za svůj troufalý čin byla společně s Adamem vyhnána Bohem z ráje, Pullman jde ve svém vyprávění ještě dál a ve své podstatě je mnohem krutější než-li sám Bůh. Lyru láká představa, že jediné okno mezi světy, které smí zůstat navždy otevřené, by mohlo být to, které bude spojovat její a Willův svět. Nakonec se však zachová až překvapivě zodpovědně a společně s Willem se dohodnou, že ponechají otevřené okno ze světa mrtvých. Odolá tak pokušení jednat ve svůj prospěch a rozhodne se jednat ve jménu lepší budoucnosti pro celé lidstvo. Eva tedy ztrácí ráj a nesmrtelnost, ale smí zůstat s Adamem a milovat ho. Lyra se musí své lásky vzdát a obětovat ji pro druhé.

Přes všechna radikální tvrzení a odmítání náboženství, se můžeme domnívat, že Pullman nevidí podstatu zla v samotném církevním učení, ale

v těch, kteří toto učení zneužívají a díky svým vlastním výkladům Písma manipulují s ostatními lidmi. V knize jsou označováni jako agenti, kteří ve jménu církve a Autority zastrašují, mučí, upalují, vraždí a provádějí jiné ohavné činy.

Nalezneme zde zmínky o středověkých církevních praktikách jako například mučení a inkvizicích, vykonstruovaných procesech s čarodějnicemi. Scéna, kdy otec Gomez provádí pokání za vraždu, kterou má spáchat, a za dostatečný počet motliteb je mu již předem odpuštěno, připomíná prodávání odpustků. Svědčí také o zvrácenosti některých duchovních představitelů.

Gomezovo rozhodnutí obětovat svůj vlastní život v zájmu zničení Lyry a tvrzení, že svět bez církve a Prachu je lepší než svět s hříchem, nám připomíná fanatické náboženské skupiny, které páchají sebevražedné atentáty ve jménu různých bohů, při kterých umírají desítky nevinných lidí.

Pokud se budeme zabývat výčtem možných sdělení, která se této problematiky týkají, neměli bychom opomenout jeden z nejvyzdvihovanějších témat Pullmanovy trilogie a tím je svoboda jedince a jeho nezkraslené poznávání světa. Anděl Xaphanie řekla doktorce Malonové, že celá historie je bojem mezi moudrostí a hloupostí. Zatímco andělé otvírají lidem oči, Autorita se snaží o to, aby zůstaly navždy zavřené. Moudrým a chytrým se totiž jen těžko vládne takovýmto krutým, omezeným, tyranským a ponižujícím způsobem, který podle Pullmana všechny církve světa představují a jejichž cílem je otročit své věřící a formovat z nich pokorné, ponížené a odevzdané jedince.

Nemůžeme však tuto kritiku jistých církevních oblastí a počinů považovat za úplné a naprosté odmítnutí duchovních hodnot a tradic. Svědčí o tom již zmíněná biblická motivika a symbolika v díle *His Dark Materials* a také důležitost, kterou autor přikládá po staletí vykládaným příběhům. Tyto příběhy stojí na samém počátku lidské existence, provázejí nás celou naší

historií, pomáhají nám porozumět mnohým otázkám na naší cestě životem a také vytvářet různé modely lidského jednání a chování. Tato vyprávění byla utvářena nejen samotnými lidmi, ale také přírodními, hospodářskými, politickými a kulturními podmínkami a jsou tedy vystavěna tisíciletou zkušeností, jež je hluboce zakořeněna v našich myslích. Příkladem je i množství slovních obrátů pocházejících z různých duchovních textů a objevujících se v každodenním jazyce. Zvyky, svátky, tradice pramenící z pradávných magických náboženských obřadů. Nebylo by správné domnívat se, že můžeme tyto odvěké pravdy“ jednoduše vymazat ze světa. Měli bychom se však vyvarovat jejich zkreslování a používání za účelem manipulace a ovládání druhých.

8. PRACH

Existuje tedy někdo nebo něco, co řídí náš svět? Tato otázka provázela lidstvo po staletí a stala se ústředním tématem mnohých literárních děl včetně Pullmanovy trilogie. Odpověď bychom v knize hledali marně, přestože v určitých momentech se zcela jasně blížíme k porozumění a odhalení celé záhady. Navzdory tomu, že rozum, realita a věda hrají v našich životech důležitou roli, Pullman ve své trilogii vyzdvihuje také protikladné aspekty jako jsou imaginace, fantazie, tajemno a iracionalita. Existují věci mezi nebem a zemí, které si ponechávají své tajemství a jsou proto velmi přitažlivé a zajímavé.

Jednou z těchto věcí je i Prach (Dust, Shadows, dark matter, Sraf) který zastává důležité místo v celém příběhu. Pullman se při hledání názvu nechal inspirovat Biblií.

Incidentally, the Bible gave us the name Dust as well. At first they were called Rusakov Particles, but soon someone pointed out a curious verse toward the end of the Third Chapter of Genesis, where God's cursing Adam for eating the fruit.“

In the sweat of thy face shalt thou eat bread, till thou return unto the ground; for out of it was thou taken: for dust thou art, and unto dust shalt thou return...“ (GC, p. 327)

Lord Asriel vysvětluje Lyře, že někteří scholáři tuto větu vykládají jako: budeš vystaven Prachu.

Pullman dává slovu Prach mnoho různých významů: prvotní hřích, myšlenky, vědomí, Stíny vědomí. Namísto Prachu by se dalo hovořit o životní energii, svobodě rozhodování a životním postoji. Prach proudí z vesmíru a sám také tento vesmír spoluutváří. Smrt je vnímána jako radostný proces přeměny jedince v Prach, který proudí zpět do vesmíru. To, že se atomy

člověka stanou opět součástí všeho živého kolem nás, zanechává na zemi výtrysk blaha“. Život je tedy možné chápat jako konstantní množství energie, které nezaniká v okamžiku smrti, pouze se transformuje do jiné podoby.

Prach jsou zvláštní elementární částice, které se hromadí kolem lidských bytostí, zvláště dospělých jedinců. Dospívání a proměna daemona souvisí s usazováním Prachu. Během puberty se začne Prach u dětí objevovat ve stejné míře jako u dospělých. Podle lorda Asriela pochází Prach z jiného světa, který je vidět na Severu v polární záři, a právě kvůli samotné podstatě Prachu se lord Asriel rozhodne do tohoto světa vydat.

Podle církve, které Pullman ve své knize přisuzuje negativní atributy, je Prach vyzařován ze samé podstaty zla. Je to něco špatného, zlého, ďábelského a hříšného, čím jsou dospělí a jejich daemoni nakaženi. Rusakovy částice, jak Prach nazývá experimentální teologie, jsou přitahovány dospělými, dětmi nikoli. Proto byla založena Obětní komise, která chce zabránit tomuto jevu drobnou operací: odříznutím daemona již v dětství. Díky daemonům a jejich kontaktu s Prachem, tedy vědomím, se jedinec může stát plně rozvinutou osobou, schopnou odpovědných a svobodných rozhodnutí ohledně svého života. Člověk bez daemona ztrácí svou individuální duši, stává se z něj „živá mrtvola“, rezignovaný, pasivní jedinec, tzv. zombi“ (zombie), který je vhodně manipulovatelnou figurkou v rukou duchovních otců.

Církev se Prachu nesmírně obává, neboť proroctví říká, že pokud Lyra podlehne pokušení, Prach a hřích budou triumfovat, což znamená ztrátu kontroly nad věřícími. Magisterium rozhodlo, že Prach je fyzikálním důkazem prvotního hříchu. Lord Asriel však pohlíží na tuto skutečnost naprosto odlišně a nazývá jí zkušeností, nikoli hříchem. Říká, že Prach je důkazem proměny nevinnosti ve zkušenost. Sama přirozenost Autority by pak musela být také hříšná, protože jako anděl je i on částečně tvořen Prachem.

Víly tvrdí, že Prach pochází z oblohy a podle některých tu byl odjakživa, jiní říkají, že se objevil teprve nedávno. Jakmile se Prach objevil, začali se o něj lidé zajímat a zkoumat.. S objevem Prachu je spojena i moderní věda a výzkum, kterou Pullman výrazně zakomponoval do svého díla jako protiváhu ke světu duchovnímu.

Doktorka Marie Malonová bývala kdysi jeptiškou ale opustila institucionální křesťanskou církev, která se pro ni stala jen prázdným pojmem a přiklonila se k východním duchovním náboženstvím. Žije ve Willově světě a pracuje ve výzkumném oddělení šeré hmoty. Šerou hmotu tvoří Stínové částice mající vědomí. Stíny se hromadí kolem myšlenek a odpovídají nám, reagují, ale pouze v případě, že uvedeme mysl do zvláště soustředěného stavu. Jsou tím samým, co se v Lyřině světě nazývá Prach.

They're conscious. That's right. Shadows are particles of consciousness.“ (SK, p. 76-78)

Lyra nechápe, proč se církev snaží zničit Prach. Podle ní se duchovní představitelé domnívají, že Prach představuje zlo. Ale Lyra je přesvědčená, že zlé je to, co církev páchala na lidech a dětech. Co tedy Prach ve skutečnosti je? Jedná se o dobro, zlo nebo o co? Doktorka Malonová se zdráhá používat tyto termíny, neboť ji připadá nevhodné zmiňovat se o dobru a zlu ve vědecké laboratoři. Rovněž v tomto místě knihy se dostává duchovní a vědecká oblast do rozporu. Pokud Prach představuje lidské vědomí, není možné zkoumat ho vědeckými metodami – měřením, propočty, vážením. A co teprve, začneme-li o něm uvažovat jako o dobru a zlu, které jsou spíše filosofickými nebo etickými pojmy, nikoli vědeckými.

S Lyřinou pomocí se Marii podaří spojení s anděly přes počítač. Andělé jí sdělí, že částice Prachu se objevily s prvními myslícími tvory před 30 000 – 40 000 let. A také, že stejně jako Lyra, má i Marie Malonová své životní poslání. Jednak má pro Lyru a Willa představovat hada z ráje a také jak se

později ukáže, nelehký úkol zachránit hmotu a tím celou přírodu. Všimněme si opět protikladů, které se zde objevují. Jeptiška, ze které se stane vědecká pracovnice; komunikace s éterickými bytostmi, jež podle mnohých existují pouze v bájích a pohádkách, přes nejmodernější techniku současnosti. Oproti biblickému stvoření světa stojí evoluční teorie. Nejedná se však o ostré odlišení duchovní tradice a oblasti vědy a techniky, ale o vzájemné prolínání obou světů.

Díky pobytu ve světě Mulefů, inteligentních a přátelských tvorů, se Marie seznamuje se Srafem (totéž, co je scholáry označováno jako Prach) a pochopí, že Prach existuje ve všech světech a že je součástí všech myslících bytostí.

...around thirty thousand wears ago a great increase had taken place in the number of shadow particles associated with human remains.“ (AS, p. 199)

Ever since we have the sraf, we have had memory and wakefulness. Before that, we remembered nothing.“ (AS, p. 199-200)

Mulefové žijí v harmonickém sepětí s životním prostředím a spíše než aby oni utvářeli krajinu, jsou sami utvářeni prostorem, v němž žijí. Využívají čedičové silnice a přepravují se po nich prostřednictvím kulatých tobolek, jež jsou plody velikých a pro Mulefy velmi vzácných a životně důležitých stromů.

Kniha naráží na mnohé ekologické problémy našeho současného světa, ve kterém tají ledovce, kácí se deštné pralesy, neustále se otepluje podnebí a nenávratně mizí poslední místa s autentickou přírodou. Moderní člověk již nedokáže žít v souladu s životním prostředím. Jediné, co umí, je využívat a pustošit krajinu bez sebemenších obav o budoucnost všech živočišných druhů. Lidské sebedestruktivní chování se zdá být nepochopitelné a není síla, která by odvrátila blížící se ekologickou katastrofu. Velké nadnárodní společnosti raději zaplatí směšně nízké pokuty a dál znečišťují řeky, ovzduší a půdu. Celá naše planeta se stává obrovským smetištěm, zaplaveným plasty a jinými materiály,

keré takřka nepodléhají přirozenému rozkladu. Autor nás nutí k zamyšlení, jaké dědictví zanecháme našim dětem a jak dlouho bude příroda ještě snášet kruté zacházení. Mulefové jsou v tomto ohledu ideálními obyvateli své planety.

Ve třetím díle trilogie opět nalezneme známé podobenství s hadem, který prý kdysi Mulefům sdělil jak používat tobolky se semeny. Také zde můžeme zaznamenat jistý posun od tradičního křesťanského výkladu, kde had ztělesňuje d'ábla. V Pullmanově příběhu je had nositelem životní pravdy a moudrosti a je považován za nejchytřejší zvíře. Citát z Genesis je použit jako motto pro celou jednu kapitolu. Trilogie vydaná v Americe obsahuje drobné úpravy a zde tento citát v knize nenalezneme, přesto se mi zdálo výstižné jeho použití v českém překladu.

„Nejzchytřejší ze vší polní zvěře, kterou Hospodin Bůh učinil, byl had.“⁵

V posledním díle trilogie se objevuje v pořadí již třetí kouzelný předmět. Po zlatém kompasu a dokonalém noži jde tentokrát o jantarový dalekohled. Doktorka Malonová si ho zhotoví za účelem pozorování ubývajícího Srafu.

She could see Shadows... Everywhere she looked she could see gold,... Sparkles of lights, floating and drifting and sometimes moving in a current of purpose. Among it all was the world she could see with the naked eye, the grass, the river, the trees; but wherever she saw a conscious being, one of the mulefa, the light was thicker and more full of movement. (AS, p. 205-206)

Mulefové Marii sdělí, že společně se Srafem mizí i naděje, život a štěstí. Každý rozumný tvor je částečně tvořen Srafem. Pokud doktorka Malonová nezjistí, kam Sraf odplouvá, mohou být všichni odneseni do zapomnění.

---

⁵ Pullman, Philip, Jantarový dalekohled, s. 204

Vzhledem k tomu, že Prach je podstatou všech živých tvorů, kteří tvoří mikrokosmos, jenž je součástí makrokosmu, můžeme říci, že je podstatou celého vesmíru. Prach je živý a plný záměrnosti. Vše se děje s jistým záměrem. Prach má vědomí a může s námi komunikovat. To ale pouze v případě, jsme-li schopni vyprázdnit naši mysl, oprostít se od momentálních starostí a myšlenek a soustředit svou mysl podobně jako Lyra při čtení alethiometru nebo jako když Will používal svůj nůž.

...Capable of being in uncertainties, mysteries, doubts, without any irritable reaching after fact and reason.“ (SK, p.78)

Prach mezitím odtéká ze všech světů do konečné prázdnoty. Malonovou napadne, že příčinou tohoto odlivu mohou být rány, které po staletí přírodě uštědřoval dokonalý nůž. Uvědomovala si, že pokud se nezastaví únik Srafu, veškerý rozumný život skončí.

... „Dust came into being when living things became conscious of themselves; but it needed some feedback system to reinforce it and make it safe, ...Without something like that, it would all vanish. Thought, imagination, feeling, would all wither and blow away, leaving nothing but a brutish automatism; ...“ (AS, p. 402)

Tehdy si Marie také uvědomila své životní poslání. Měla pomoci přírodě zachránit se, přežít. Ale jak zastavit odliv Srafu? Jak jinak než opravdovými příběhy.⁶

Mariin příběh o marcipánu vyvolá v Lyře zvědavost, očekávání, touhu a napětí. Když pak Lyra a Will ochutnají červené ovoce, evokující biblické jablko ze stromu poznání, a společně zažijí svou první milostnou zkušenost, náhle se vše změní. Prach přestane ubývat, ale padá z oblohy na vše živé.

---

⁶ Viz. význam paměti, popsány v kapitole Paralelní světy, str. 44.

The terrible flood of Dust in the sky had stopped flowing. ..., but it wasn't flowing away anymore. In fact, if anything, it was falling like snowflakes.“ (*AS*, p. 420-421)

Lyra a Will tímto svým prožitkem převzali odvěké lidské dědictví. Dospěli a stali se součástí nekonečného koloběhu získávání a předávání zkušeností.

The Dust pouring down from the stars had found a living home again, and these children-no-longer-children, saturater with love, were the cause of it all.“ (*AS*, p. 421)

Vraťme se ještě v krátkosti k postavě doktorky Malonové. Byla by opravdu schopná uvěřit Lyře a v samotnou existenci Prachu nebo Stínových částic, kdyby pro ni dříve Bůh a víra neznamenal tak mnoho? Znovu se můžeme přesvědčit, že v Pullmanově knize nejde o jednomyslné a úplné zavržení víry, ale především jde o svobodný výběr duchovním hodnot a priorit v našem životě.

Co tedy pohání Pullmanův vesmír a kdo vyvolil Lyru za dlouho očekávané dítě, které spasí veškeré světy? Jak bylo řečeno již na začátku této kapitoly, v Pullmanově knize nenalezneme jednoznačné odpovědi, spíše naopak. Příběh v nás vyvolává mnoho otázek, na něž nám možná odpoví sám život a nebo také ne. Co je však jisté, na rozdíl od křesťanské víry, která dává rozhršení v podobě Boha, Pullmanův fikční svět je mnohem více intuitivní, pudový, pocitový, plný skutečných prožitků a životní moudrosti.

9. PARALELNÍ SVĚTY

Svět je podle Pullmana tvořen milióny různých světů, které jsou více či méně podobné tomu našemu. Víly vědí o jejich existenci už po mnoho staletí. Vílí daemon Kaisa říká:

You can see them sometimes in the Northern Lights. They aren't part of this universe, at all; even the furthest stars are part of this universe, but the lights show us a different universe entirely. Not further away, but interpenetrating with this one. Here on this deck, millions of other universes exists, unaware of one another ...“ (GC, p. 164)

Pullman se při vytváření paralelních světů inspiroval kvantovou teorií, která bere v potaz veškerá možná řešení jedné konkrétní situace, Lord Asriel ji popisuje těmito slovy:

„In fact, these possibility collapses happen at the level of elementary particles, but they happen in just the same way: one happens, and the rest don't exist. Except that other worlds have sprung into being, on which did happen.

Lyřin Oxford z prvního dílu trilogie se nalézá v Británii a výrazně se podobá Anglii 19. století. Politický systém je úzce spjat s církevním učením. Církev důsledně cenzuruje veškeré objevy experimentální teologie, kterou bychom dnes nazvali vědou, a kontroluje všechny oblasti lidského života.

Hlavním rozdílem mezi Lyřiným a naším světem je existence vizualizované duše, či vědomí v podobě daemonů. Každá lidská bytost zde vlastní svůj zvířecí protějšek, který svou podobou vypovídá mnohé o charakteru svého pána. Daemon je nejbližší společník a přítel, takže člověk není nikdy sám, na rozdíl od nás všech, kteří se v dnešní uspěchané době často potýkáme s problémem osamocení.

Lyra v Oxfordu prožívá bezstarostné dětství plné her, bitek a odvážných průzkumných výprav. V Jordan College se cítí doma a v bezpečí.

Je to však také místo, kde se dovídá o existenci Prachu, Světlech Severu, v nichž prosvítá nový svět a také se tu ztrácí děti, které Magisterium podrobuje krutým vědeckým pokusům. Lyra se vydá na dalekou a nebezpečnou cestu na Sever, aby pomohla těmto uneseným dětem.

Nebezpečně přitažlivý, záhadný a okouzlující Sever není přímo dalším světem, přesto je místem příznačným pro celý první díl trilogie. Fascinuje čtenáře svou ledovou blyštivou krásou a zároveň svou krutostí. Vzduchem poletují víly; zemi stráží opancířovaní medvědi, panserbjoerne; fanatiční vědci magisteria provádí své pokusy a skrze polární záři můžeme vidět prosvítat město z jiného vesmíru. Právě zde se odehrávají jedny z prvních klíčových momentů celé trilogie. Když Lyra ztratí svého nejlepšího přítele, který jí zemře v náručí, vypraví se do nového světa, aby zabránila svému otci v dalších šílených experimentech a aby odhalila záhadu ohledně Prachu.

Druhá kniha otevírá prostor Willova světa, který je s velkou pravděpodobností světem naším. Kromě známých každodenních záležitostí se hned na počátku objevuje tajná pátrací služba, slídící po dokumentech Willova zmizelého otce. Tito lidé se svými praktikami až příliš podobají všem nacistickým a totalitním utajovaným výzvědným jednotkám. Will ani jeho duševně nemocná matka nejsou ve svém světě v bezpečí. Will neváhá, když jednoho dne objeví pod habry okno vedoucí do jiného světa a projde jím na druhou stranu. Považuje tento nový svět za jedinečný úkryt, kde ho muži v černých pláštích nikdy nenajdou.

Děj se rychle přesouvá do dalšího místa, opuštěného tropického města Cittagazze, kde se Will seznámí s Lyrou. Lidé zde nemají viditelné demony, ale žijí zde Přízraky, které pronásledují dospělé osoby a živí se jejich duší. Dospělí se pak stávají pasivními jedinci bez vlastní vůle. Pullman zde vystihl podstatu psychického rozkladu člověka. Jak správně podotýká Will z vlastní zkušenosti s matkou, Přízraky existují i v našem světě, jen je nemůžeme vidět

stejně jako naše daemony. Postupně narušují lidskou mysl a nakonec zbude z člověka jen troska.

Ve městě tedy žijí pouze bezprizorně se potulující dětské bandy. Will zde získá dokonalý nůž, který dokáže prořezat otvor do jakéhokoli světa. Cittagazze znamená v překladu město strak. Kdysi to bývalo vzkvétající místo plné obchodníků a řemeslníků. Před třemi sty lety však vynalezli vědci z Torre degli Angeli (Věže andělů) jakýsi klíč do jiných světů a místo aby vytvářeli nové hodnoty, začali krást cennosti a myšlenky z jiných světů. V té době se také objevily Přízraky a město se stalo tím, čím je dnes.

Cittagazze je jakousi křižovatkou mezi všemi ostatními světy. Mohli bychom ho považovat za pomyslný průsečík všech paralelních světů nebo za obrazný střed nějakého složitého celku, kterým je i náš vlastní svět. Pokud dojde k porušení rovnováhy jedné z jeho částí, nutně to poznamená i části zbylé. Porušení přírodní rovnováhy a lidská bezohlednost je také příčinou různých katastrof a změn jak v Pullmanových fikčních světech, tak i v realitě.

Z Willova světa je i doktorka Marie Malonová, která kdysi bývala jeptiškou, ale dnes pracuje jako vědecká pracovnice ve výzkumném oddělení šeré hmoty. V Mariině konvertování od víry k vědě se odráží některé biografické prvky autorova života. Stejně jako Will musí i Marie uprchnout před policií a tajnou službou. Jejím útočištěm se stává okouzující svět Mulefů.

Mulefové jsou přátelší, inteligentní tvorové, kteří žijí v naprostém souladu s přírodou. Mají svou vlastní řeč, kulturu a dodržují pevně stanovené sociální zřízení. Dospělí jedinci se přepravují po přírodních čedičových silnicích pomocí kulatých tobolek z posvátných stromů. Jsou schopni vidět Sraf, ekvivalent pro Prach, Stíny nebo Šerou hmotu. Pomohou Marii sestavit jantarový dalekohled, s jehož pomocí může Sraf pozorovat. Marie si Mulefy zamiluje pro jejich moudrost, sounáležitost ke svému druhu a také proto, že jí

pomohou porozumět otázkám, kterými se již dlouho zaobírá. Mulefové jsou příkladem ideálních ekologicky a humánně smýšlejících stvoření. Představují návrat k idylickým věkům, kdy lidé žili v naprosté harmonii s přírodou.

Teď je však jejich svět v ohrožení. Společně s mizejícím Srafem ubývá i jakási hodnota z jejich světa a také stromů s tobolkami, na nichž jsou Mulefové existenčně závislí. Jedinou nadějí je pro ně Marie, která disponuje určitými schopnostmi a znalostmi, které jsou pro odhalení záhady mizení Srafu nezbytné. Marie je zpočátku bezradná, ale poté, co stráví nějaký čas pozorováním způsobu života Mulefů a vidí jejich snahu o udržení odplouvajících myšlenek, představ a pocitů, vytuší svůj úkol. Až doposud si nebyla jistá, jakou úlohu v celém tomhle příběhu hraje a jaký je její vztah ke světu.

... wind, moon, clouds, leaves, grass, all those lovely things were crying out and hurling themselves into the struggle to keep the shadow particles in this universe, which they so enriched. Matter loved Dust. It didn't want to see it go. That was the meaning of this night, and it was Mary's meaning too. Had she though there was no meaning in life, no puprose, when God had gone? Yes, she had thought that. (*AS*, p. 404)

Well there is now“ (*AS*, p. 404)

Tu noc si Marie uvědomila, že ona musí probouzet vědomí, které neodplouvá, ale zůstává. Když se ve světě Mulefů setkají společně s Willem a Lyrou, Marii se zdá zvláštní sen, ve kterém jí neznámý hlas říká, že musí oběma vypravovat příběhy ze svého života. Marie vzpomíná, jak si jednoho dne začala uvědomovat svou vlastní sexualitu a tím se pro Willa a Lyru stává již dříve zmiňovaným „hadem“. Mariin příběh způsobí, že si i Lyra s Willem začnou více uvědomovat své vlastní pocity a náklonnost jeden k druhému. První společná milostná zkušenost obou hlavních hrdinů je výsledkem toho, že převzali své odvěké dědictví uvědomování, prožívání a předávání zkušeností.

Tím se zastaví i odliv Srafu a svět Mulefů je zachráněn společně se všemi ostatními světy. Mulefům se navíc dostane výsadního práva osázet a opečovávat svaté místo, odkud z říše mrtvých vycházejí duchové ven.

Na začátku třetího dílu se seznamujeme s dalším z alternativních světů. Tentokrát se jedná o ten poslední, konečný, svět mrtvých. O jeho odlišnosti napovídá i skutečnost, že pasáž, ve které je popisován je psána italikou. Jedná se o místo, o němž se Lyře zdá, zatímco ji její matka drží pod vlivem omamných látek ukrytou v jeskyni. Ze snu k ní promlouvá vyděšený Roger a prosí ji o pomoc.

On a great plain, where no light shone from the iron-dark sky, and where a mist obscured the horizon on every side. The ground was bare earth, beaten flat by the pressure of millions of feet, even though those feet had less weight than feathers; so it must have been time that pressed it flat, even though time had been stilled in this place; ...“ (*AS*, p. 7)

Lyra se po domluvě s Willem rozhodne, že musí do říše mrtvých za Rogerem, aby si s ním promluvila a poprosila ho za odpuštění. Jejich cesta do podsvětí se však neobejde bez obětí. Oba musí na břehu řeky, která dělí světy mrtvých a živých, zanechat své daemony, což jim působí velkou bolest a utrpení. Nachází bezútěšné místo s tradičním přípravným shromaždištěm duchů. Převozník starší než lidstvo samo, evokující řeckou mýtickou postavu Chárona, přepravuje duchy na druhý břeh za neproniknutelnou mlhou.

Vzduch je zde hustší než obvykle, vše je vybledlé, okraje předmětů se rozplývají a vytrácí se barvy. Všude je vlhko, zima a nářek. Podsvětí střeží harpyje, které nedopřejí vystrašeným šeptajícím duchům ani chvilku klidného odpočinku a záměrně v nich vyvolávají pocity úzkosti, strachu a hanby. Will s Lyrou a Gallivespiané se svými vážkami, kteří je doprovází, ostře kontrastují s šedými postavami duchů, svou barevností, živočišným teplem a bijícím srdcem. Až do chvíle, než se zde objevili, byl tento svět zajateckým táborem

Autority, odkud nebylo cesty ven. Zásluhou dětí a silou opravdových příběhů se změní celý dosavadní řád. Harpyje pomohou Lyře a Willovi překonat cestu nad propastí, až do místa, odkud je možné prořezat se do jiného světa. Jedná se o nádherný svět Mulefů, kde se duchové rozplynou.

Neméně důležitým pro pochopení podstaty šťastného a spokojeného života je svět, v němž lord Asriel soustřeďuje armádu, která dokáže porazit Autoritu a kde chce vybudovat „božskou republiku“, která ve skutečnosti nahrazuje křesťanský obraz ráje. Díky vysvětlení šamana Jopariho vyplouvá napovrch důležité odhalení ohledně existence v jiných světech. Daemoni totiž nedokáží žít v cizím světě delší dobu. Člověk v takovém případě onemocní a nakonec zemře. Důležitým posláním je tedy fakt, že bychom měli prožívat naše životy naplno v čase a místě kde žijeme, teprve pak můžeme vytvořit atmosféru dobra, přátelství a spravedlnosti.

10. TŘI MAGICKÉ PŘEDMĚTY

Stejně jako v klasických pohádkách objevují se i v trilogii *His dark Materials* kouzelné předměty, které pomáhají hrdinům zdolat překážky na jejich nelehké pouti za poznáním. Jejich počet odpovídá magickému číslu tři, které je charakteristické pro různé rituální obřady a čáry.

10.1 ALETHIOMETR (THE GOLDEN COMPASS)

Prvním z těchto předmětů je alethiometr. Jeho název je odvozen od řeckého slova *alethia* znamenající pravdu. Alethiometr je přístroj podobný kompasu a když ho umíte správně používat, odpoví pravdivě na každou otázku. Lyra dostane alethiometr od rektora Jordan College noc před svým odjezdem k paní Coulterové.

...the crystal face gleaming, the golden body exquisitely machine. It was very like a clock, or a compass, for there were hands pointing to paces around the dial, but instead of the hours, or the points of the compass there were several little pictures, each of them painted with extraordinary precision, as if on ivory with the finest and slenderest sable brush.“ (*GC*, p. 70)

Na ciferníku je vyobrazeno třicet šest symbolů, proto také občasný název vykladač symbolů. Lyra postupně přijde na to, že když vyprázdní svou mysl a soustředí se pouze na danou otázku, její vědomí začne pohybovat ručičkami alethiometru a přeskupovat symboly podle zamýšlených významů. Dospělým vědcům trvá roky, než se naučí orientovat ve významech jednotlivých symbolů, ale Lyře se to daří s neuvěřitelnou lehkostí a rychlostí. Díky alethiometru se jí podaří například přesvědčit Iofura Raknisona, že je Iorkovým daemonelem, protože ví o věcech, které prožil jen on sám.

Mnozí o tento přístroj usilují a siru Charlesovi se dokonce podaří na krátký čas alethiometr Lyře zcizit. S Willovou pomocí se vykladač opět dostane tam, kam patří, do Lyřiných rukou.

S přibývajícimi zážitky a zkušenostmi se však čtení alethiometru stává pro Lyru čím dál obtížnější, až se tato její schopnost úplně vytratí. Lyra je zoufalá a ptá se anděla Xaphanie, jestli bude ještě někdy znovu číst z vykladače symbolů. Xaphanie jí řekne, že tentokrát se bude muset jednotlivé významy učit číst z knih, ale o to trvalejší pak její dovednost bude.

Tato krátká epizoda dokládá, že odvádět kvalitní práci znamená získat a porozumět určitému množství znalostí, osvojit si je a vědomě provádět jednotlivé kroky. Také odhaluje, že v životě obvykle nic není zadarmo“ a pokud chceme něco dokázat, musíme se nejprve snažit a pracovat sami na sobě.

V alethiometru je možné spatřovat podobnost se starověkými jazykovými kódy, které využívaly symboly namísto jednotlivých písmen, jako například egyptské hieroglyfy. V našem světě existuje mnoho různých zástupných symbolů pro dané významy. Není v lidských silách obsáhnout všechna označení a jejich mínění, ale máme celý život, abychom se učili porozumět těm nejdůležitějším.

10. 2 DOKONALÝ NŮŽ (THE SUBTLE KNIFE)

Název druhého dílu trilogie se shoduje s označením druhého kouzelného předmětu, kterým je dokonalý nůž a předznamenává tak jeho důležitost pro celý příběh. Jeho jedinečnost spočívá ve schopnosti rozříznout jakýkoli materiál a hlavně dokáže prořezávat otvory do jiných světů. Will získá nůž po boji s Tulliem, ale přijde o dva prsty, což je neklamné znamení nositele“.

Zacházení s nožem není zprvu vůbec jednoduché. Společně s ním musí totiž řezat“ i Willova mysl. Stařec z věže Torre degli Angeli naučí chlapce používat nůž a řekne mu zásady, které nesmí porušit. Jednou z nich je i nutnost pokaždé za sebou okno zavřít. Stařec také Willovi vypráví, že Přízraky vznikly, když vědci narušily nejmenší částice hmoty a jejich vazby.

...They became curious about the bonds that held the smallest particle of matter together.... We thought we knew about bonds. We thought a bond was something negotiable, something that could be bought and sold and exchanged and converted....But about these bonds, we were wrong. We undid them, and we let the Specters in.“ (SK, p. 165)

Proto je město Cittagazze plné přízraků, protože funguje jako křižovatka mezi všemi paralelními světy a zůstalo tam mnoho oken.

Všichni si jistě velmi dobře uvědomujeme nebezpečí atomových zbraní. Jejich ničivou sílu a katastrofické následky, které v nedávné minulosti mohl spatřit celý svět. Věda je na jedné straně nesmírným přínosem, na straně druhé vše převratné a pokrokové se dá velmi lehce zneužít v neprospěch nás všech. Vědci z Cittagazze by pro nás měli signalizovat jasné porušení přírodních zákonů a překročení lidských hranic.

Podobně varovně zvednutý prst můžeme spatřovat v místě, kdy Iorek vysvětluje Willovi, že nůž je velmi nebezpečnou věcí. Willovy úmysly mohou být ty nejšlechetnější, ovšem nikdo neví s jakými úmysly řeže dokonalý nůž. Mezi dobrem a zlem někdy existuje téměř nepatrný rozdíl.

...the knife could be harmful or it could do good, but it was so slight, such a delicate kind of a balance, that the faintest thought or wish could tip it one way or the other ...“ (AS, p. 162)

V závěrečné scéně je Will nucen zničit nůž, aby už dále neubližoval přírodě a nedocházelo k jeho zneužívání. Ani tak jedinečná zbraň, jakou

bezpochyby dokonalý nůž je, nedokáže zpřetrhat silné mezilidské pouto a pod tíhou lásky Lyry a Willa se nakonec roztrhne na tisíce kousků.

10. 3 JANTAROVÝ DALEKOHLED (THE AMBER SPYGLASS)

Třetím a zároveň posledním magickým předmětem objevujícím se v příběhu je jantarový dalekohled. Svou jednoduchostí a provedením kontrastuje s dvěma předchozími předměty. Marie Malonová si ho za pomoci Mulefů vytvoří z dostupných přírodních materiálů: dřeva a jantarových sklíček. Ve chvíli, kdy potře jantarová sklíčka olejem ze stromových tobolek, dalekohled jí umožní vidět drobné částičky Prachu a světla hromadící se kolem myslících bytostí.

Skutečnost, že na konci trilogie je dalekohled jedinou věcí, která zůstává v držení své majitelky doktorky Malonové a také neztrácí svou kouzelnou moc, může znamenat jisté vodítko, kam by měla směřovat moderní věda a výzkum. Tzn. nezapomenout, že i my jsme součástí přírodního koloběhu, a přestože dokážeme rozluštit mnohá jeho tajemství, nejsme nijak nadřazení všem ostatním složkám“. Tvoříme-li proto něco převratného, vždy bychom měli v první řadě pamatovat na zachování harmonie tohoto komplikovaného řetězce.

11. KOUZELNÉ BYTOSTI

Knihy označované "nálepkou" fantasy, sci-fi, pohádky, ale také mýty nebo legendy mají jedno společné. Ve většině z nich vystupují nadpřirozené bytosti. Některé z nich jsou dobré a pomáhají hrdinům překonat životní úskalí, jiné jim naopak škodí a způsobují nemalé obtíže. Této zvyklosti se nevymykají ani jistá Pullmanova stvoření.

11. 1 PŘÍZRAKY (SPECTRES)

Existence Přízraků úzce souvisí s demony. Přízraky se živí vědomím a "informovaným zájmem". Děti, které většinu činností vykonávají podvědomě, jsou před nimi v bezpečí. Přízraky napadají pouze dospělé a parazitují na jejich duši. Nezabíjejí své oběti, ale vysají z nich téměř všechn život. Když se dotknou lidské duše, člověk pocítuje nesnesitelnou úzkost, beznaděj, smutek a také fyzickou nevolnost.

Přízraky se v literatuře objevují již dlouhou řadu let. Ať už jde o gotické novely, ve kterých vystupují strašidla a duchové, či o psychologické romány, kde jsou tyto bytosti výplodem choré mysli. Všechny tyto démonické bytosti mají jedno společné. Představují pro lidi velké nebezpečí a také velké tajemství. Nikdo neví, odkud se berou a jak se jich zbavit. Věda dnes sice dává nejneuvěřitelnější rozluštění i složitých hádanek, ale na Přízraky a duševní choroby nestačí ani výzkum.

Pullman jejich původ vysvětluje v souvislosti s vykrádáním cizích poznatků namísto vytváření nových duchovních hodnot. Propojenost přízraků s naším skutečným světem je patrná na obrazu Willovy schizofrenní matky trpící častými halucinacemi. Přízrak tedy můžeme chápat jako synonymum ke slovu deprese. Jediný způsob, jak přemoci pocity úzkosti a smutku, je přestat

být pasivním pozorovatelem a konzumentem, projevit zájem a tvořit hodnotné výtvořy.

11. 2 OBRNĚNÍ MEDVĚDI (ARMOURED BEARS)

Výjimečné postavení mají v Pullmanově příběhu obrnění medvědi, panserbjoerne, zvláště Iorek Byrnison a Iofur Raknison. Iorek je zástupcem zvířecí říše. Opravdový medvěd, řídící se svými pudy a přírodními zákonitostmi. Iofur je napůl polidštěný medvěd. Ani zvíře ani člověk. Opustí svou zvířecí přirozenost a snaží se podobat lidem. Je vychytralý, uzavírá s lidmi spojení a různé smlouvy. Lovci Prachu ho dosadí na královský trůn a jeho medvědi na oplátku střeží výzkumnou stanici Bolvangar a dům, ve kterém je vězněn lord Asriel.

Iorek býval svalbardským princem, ale za vraždu jiného medvěda byl donucen žít jako vyvrženec ve vyhnanství mezi lidmi. Ti ho opili, ukradli mu jeho brnění a donutili ho, aby pro ně pracoval jako zajatec. Lyra překoná počáteční obavy a nedůvěru a pomůže Iorkovi získat nazpět jeho brnění. Tím si získá medvědovu oddanost a pevné přátelství.

Medvědi nemají demony, namísto nich mají svá brnění, která nelze ničím nahradit. Medvěd bez brnění je jako člověk bez duše.

A bear's armor is his soul, just as your daemon is your soul.“ (*GC*, p. 172)

Pullman varuje před potlačováním vlastní přirozenosti, která vede k sebestrukci. Stejně jako v případě Iofura Raknisona, který se touží stát člověkem. Iofur je obratný a lstivý. Podvodně získá trůn, který má právem připadnout Iorkovi. Vybírá daně a shromažďuje cenné předměty. Namísto tradičního obydlí nechá Iofur vystavět ledový palác zdobený zlatem a

mramorem, ale zanedlouho se chodbami nese odporný zápach parfému mísícího se s tlejícími odpadky a trusem.

Iofurova ješitnost a posedlost vlastnit daemona se mu stane osudnou. Za normálních okolností není možné medvěda přelstít, ale pokud se začne chovat jako člověk, tak ano.

That is why you could never trick a bear. We see tricks and deceit as plain as arms and legs. We can see in a way humans have forgotten.“ (GC, p. 198)

Lyra se vydává za Iorkova daemona, aby mu umožnila utkat se s Iofurem v řádném boji. Iofura zradí jeho vlastní smysly i jeho nablýskané brnění a Iorek v boji zvítězí. Nakonec podle zvyklostí poraženému medvědovi rozpáře hrudník a sní jeho srdce. Po vítězném boji dá Iorek Lyře nové jméno: Lyra Zlatoústá“, které si zasloužila tím, že obelstila Iofura a pomohla tak Iorkovi stát se králem medvědů.

Největší rozdíl mezi oběma medvědy je patrný z popisu jejich válečné výstroje. Iofurovo brnění je na první pohled uchvacující a vyjadřuje společenské postavení a důležitost jeho majitele, pod jeho nablýskanou slupkou se však skrývá zkorumpovaná a zaprodaná mysl, toužící po jiné duši. Iorkovo brnění je sice zrezivělé, promačkané a potřísněné krví z bojů, ale Iorek si ho sám vyrobil z nebeské oceli a dokonale mu padne.

Iorka s Iofurem můžeme chápat nejen jako medvědy, ale také jako dva protichůdné životní styly, dvojí budoucnost. Je na každém z nás, kterou zvolíme. Není vždy lehké spokojit se s tím, co máme, ale pokud to dokážeme, budeme jistě šťastnější než jiní, kteří touží po nemožném a za blyštivé pozlátko jsou schopni zaprodat i sami sebe.

S Iorkem Byrnisonem se později setkáváme ještě při dalším významném počínu: při opravě dokonalého nože. Iorek umí přímo zázračně pracovat s kovy a je jediný kdo dokáže zlomený nůž opravit. Medvěd nejprve

dlouho váhá, zda má Willovi pomoci, protože má pocit, že tímto krokem významně překračuje hranice své přirozenosti a paradoxně se tak přibližuje Iofurovi. Iorkův charakter je však ryzejší než kterýkoli jiný lidský. Jeho mysl je pevná a oddanost přesvědčení nezpochybnitelná a samozřejmá. Nakonec tedy s opravou nože kvůli přátelství s Lyrou prosbě nakonec s opravou souhlasí. Umožní tak oběma dětem vydat se do říše mrtvých.

11.3 VÍLY (WITCHES)

V průběhu cesty na Sever spatří Lyra elegantní, rozevláté majestátné postavy, poletující vysoko v oblacích. Jsou to víly. Létají rychle a bez velké námahy na sosnových větvích, k obraně používají luky a šípy. Jsou oblečené pouze do pruhů černého hedvábí, nenosí kožešiny, neboť chlad, který by zabil každého člověka, jim neublíží.

We feel cold, but we don't mind it, because we will not come to harm. And if we wrapped up against the cold, we wouldn't feel other things, like the bright tingle of the stars, or the music of the Aurora, or best of all the silky feeling of moonlight on our skin. It's worth being cold for that.“ (GC, p. 275)

Stárnou pomaleji než lidé, žijí mnoho staletí a stále jsou krásné. Důkazem je okuzlující královna jednoho z vílích klanů Serafina Pekkala, které je již tři sta let. Stejně jako medvědi ani víly nemají pojem cti, nelze je tedy urazit. Nezajímají se o materiální svět ani o Prach. Jediné, co mohou směřovat, je vzájemná pomoc. Létání je pro víly nesmírně důležité a dokud víla dýchá, musí létat, neboť létat znamená být sám sebou.

Víly se často zamilují do krásných a statečných mužů a mají s nimi děti. Holčičky se stanou vílami a chlapci jsou lidmi. Brzká smrt milovaných mužů a synů působí vílám nevýslovnou bolest, která jim nakonec zlomí srdce. Možná

právě v té chvíli přichází bohyně smrti Yambe – Akka. Je starší než tundra a její návštěva znamená radostnou a šťastnou událost.

Společná vlastnost objevující se jak ve světě víl, tak ve světě lidí je žárlivost. Stanislav Grumana zabije víla jen proto, že odmítl její lásku. Paradoxně se to stane ve chvíli, kdy šaman zjistí, že Will je jeho synem.

Můžeme se přesvědčit, že ani kouzelný svět víl není idylický. Jsou to sice svobodná a uhrančivá stvoření, disponující velkou dávkou fyzické přitažlivosti, ale jejich výsady jsou vykoupeny téměř nepřetržitým utrpením. Serafina Pekkala říká Lyře, že by se kdysi pro lásku k Farderu Coramovi vzdala všeho, ale nebylo to možné.

But you cannot change what you are, only what you do.“ (GC, p. 276)

11. 4 ANDĚLÉ (ANGELS)

Poprvé se s nimi setkáváme přes obrazovku doktorky Malonové. Andělé nazývají sami sebe "bene elim“, ale ostatní jim říkají "cestovatelé odjinud“. Jejich poslání je přinášet poselství z nebe na zem. Jsou to prastaré bytosti, jejichž vědomí sahá do nejvzdálenějších koutů vesmíru.“ Pullman je spíše než jako organismy popisuje jako složité struktury skládající se z inteligence, pocitů a světla.

Each angel-being was distinctly an individual, and yet they had more in common with one another than with any human she had seen. What they shared was a shimmering, darting play simultaneously.“ (SK, p. 124)

Jednou z nejdůležitějších charakteristik je, že jsou živoucím světlem“. Motiv světla bývá spojován s osvícením, prozřením a porozumění, dětstvím,

radostí a novým začátkem. Také andělé sdílí některé společné vlastnosti s lidmi. Jednou z nich je i závist. Závidí lidem tělo a pocity.

Touhu andělů po kontaktu s lidským tělem demonstruje scéna, kdy Marisa Coelterová oklame Metatrona. Předtím, než se Metatron stal andělem, byl mužem a žil dlouhá léta na zemi. Disponuje vysokým intelektem a dalekosáhlou zkušeností, ale když mu krásná Marisa nabídne sňatek, nechá se zasoeplit posedlostí zničit Lyru a vlastnit její matku. Nakonec skončí spolu s Marisou a lordem Asrielem v temné propasti.

Zajímavý je vztah mezi dvěma anděly Balthamosem a Baruchem, jenž byl kdysi mužem. Mohou spolu komunikovat prostřednictvím telepatie. Tím, že postrádají tkáň, jako by byli jedna bytost, nikoli dvě. Oba andělé chrání Lyru a Willa na jejich cestě za Lordem Asrielem. Když Balthamos následkem boje s Metatronem zemře, Baruch to pocítí ve stejném okamžiku. Když později Baruch splní svůj úkol a přivede Willa v pořádku k Asrielovi, zemře vyčerpan bolestí nad ztrátou milovaného druha. Kromě duchovního souznění, které tento vztah symbolizuje v první řadě, by mohl být interpretován jako homosexuální soužití.

Významnou postavou, objevující se až v samotném závěru, je anděl Xaphania. Je to anděl žena a vytváří protiváhu k opačnému pohlaví. Hovoří o neviditelných branách, kterými andělé procházejí do jiných světů. Používajíce přitom zvláštní formu cestování: představitost. Upozorňuje, že nejde o žádné vymyšlení nebo předstírání, ale o stejný princip opravdovosti jako u Lyřiných příběhů.⁷

Xaphanie hájí moudrost a společně s ostatními stoupenci po staletí bojuje proti Autoritě a církvi, kteří ovládají věřící prostřednictvím nevědomosti. Tím, že se podělí s dětmi o tisícileté poznatky o Prachu, předá dar budoucím generacím.

---

⁷ Viz. kapitola Lyra a Will jako hrdinové, str. 11.

Dust is not a constant. There's not a fixed quantity that has always been the same. Conscious beings make Dust – they renew it all the time, by thinking and feeling and reflecting, by gaining wisdom and passing it on.“ (AS, p. 440)

První a druhá chystaná válka proti Autoritě naráží na I. a II. Světovou válku, které obě napáchaly mnoho zla a škod. Je tedy dobře, že k druhé bitvě světů nedojde. Metatron jakožto původce zla skončil v zapomnění a Lyra s Willem obnovili přirozený řád věcí.

11.5 HARPYJE (HARPIES)

Harpyje mají dlouhou literární tradici a jejich původ se odvozuje z řecké mytologie. V Pullmanově knize jsou nelítostnými strážci podsvětí. Jsou to ptáci podobní supům s tváří a hrudí ženy. Jsou starší než víly a kruté dějiny, jichž byly svědky, z nich vytvořily nenávistné tvory.

Her eyes sockets were clotted with filthy slime, and the redness of her lips was caked and crusted as if she had vomited ancient blood again and again. Her matted, filthy black hair hung down to her shoulders; her jagged claws gripped the stone fiercely; her powerful dark wings were folded along her back; and a drift of putrescent stink wafted from her every time she moved.“ (AS, p. 258)

Autorita jim dal schopnost vidět v lidech jen to nejhorší a využívá je k zastrašování a týrání duchů. Harpyje nedopřejí zoufalým duchům ani chvíli odpočinku a našeptávají jim do snů o všech špatnostech, kterých se v životě dopustili. Lyra a Will jsou nejprve ohrožováni těmito tvory, ale Lyra si získá jejich pozornost svým vypravováním a znovu čtenáře utvrzuje, že přízvisko Zlatoústá“ nenosí nadarmo.

Harpyje mají svou nezastupitelnou úlohu v tom, že pomohou Lyře pochopit rozdíl mezi bezcennými, smyšlenými povídkami a hodnotnými příběhy, které mohou změnit naše uvažování a tím i celý svět. Touží po smysluplné činnosti a proto s radostí přijmou úkol průvodců duchů říší mrtvých protislužbou za pravdivé životní příběhy. Když Bezejmenná“ zachrání Lyru z propasti, kam se zřítí, dostane od ní jméno Šlechtná křídla“, na které je právem hrdá.

12. POROVNÁNÍ PULLMANOVY TRILOGIE *HIS DARK MATERIALS* S LEWISOVÝMI *THE CHRONICLES OF NARNIA*

Jak Philip Pullman tak i C.S. Lewis jsou velkými znalci klasické literatury a jejich díla jsou jimi silně ovlivněna. Výraznou inspirací se pro oba zmiňované autory stal *Ztracený ráj (Paradise Lost)* od J. Milтона a *Bible*. Ve svých fantasy sériích předkládají čtenářům své pohledy na vesmír a jeho řád.

Oba se potýkají s problémem pokušení a neuposlechnutí, jež jsou propojeny s procesem dospívání a poznávání. Dalším společným tématem je zda se děti mohou stát tvůrci svých vlastních životních příběhů a konečně po staletí diskutovaná a stále aktuální otázka božské existence. Jejich díla mají mnoho společných rysů, ale v mnohém se též rozcházejí.

V obou příbězích nalezneme podobné postavy, kouzelná stvoření, magické předměty a paralelní světy. Zásadní rozdíl mezi těmito autory je v uchopení daných charakterů, událostí a témat. Zatímco Lewis je horlivým zastáncem křesťanské víry a poslušnosti, Pullman zpochybňuje a kritizuje tyto tradiční hodnoty a snaží se přinést nové pohledy na věc.

Hlavními protagonisty jsou v obou případech děti. U Pullmana Lyra s Willem, u Lewise čtyři sourozenci: Lucinka, Petr, Zuzana a Edmund. Klíčovou roli sehrají v prvních dílech Lyra a Lucinka, které se ukryjí ve skříních, kde začínají i jejich dobrodružství. V obou knihách se můžeme setkat krásnou a tajemnou ženou, jež láká děti na sladkosti a unáší je od jejich rodin. Oběma hlavním hrdinkám, Lyře a Lucince, se podaří navázat blízký vztah s mocnými a nebezpečnými zvířaty – Iorkem a Aslanem. V obou případech také odhalíme existenci paralelních světů, jež se více či méně přibližují světu reálnému. Pojdme se tedy podívat na nejvýraznější rozdíly v jejich ztvárnění.

Například postavy uhrančivé paní Coulterové a neméně atraktivní Bílé čarodějnice. Mohlo by se zdát, že jde o totožné charaktery. Obě zneužívají děti ke svým mocenským zájmům, jejich srdce jsou chladná jako led a v intrikování a lhaní se jim nikdo nevyrovná. Existuje však mezi nimi i zřejmé rozdíly. Zatímco Bílá čarodějnice je typickou pohádkovou postavou, která nemění své chování a od začátku až do konce zůstává zápornou postavou, u paní Coulterové pozorujeme jistou změnu, podobně jako u románových hrdinů. Ve chvíli, kdy zjistí, že je ohrožen život vlastní dcery, vzdá se všech svých plánů a obětuje svůj život. Naproti tomu Bílá čarodějnice se nepokrytě těší všemi ohavnostmi, které příšery páchají na Aslanovi a nakonec ho sama zavraždí.

V šestém díle letopisů nazvaném Čarodějův synovec se objevuje postava strýce Ondřeje (Uncle Andrew). Stejně jako Pullmanův lord Asriel i Ondřej se považuje za vědce a velkého čaroděje, je však spíše komickou figurkou, která se bojí všeho nového a nečekaného. Stejně jako lord Asriel zneužije Rogera pro svůj experiment, tak také Ondřej přelstí synovce Diviše (Digory), kterého pošle na průzkum jiného světa. S tím rozdílem, že Diviš se na konci příběhu šťastně vrací domů a Ondřej je řádně poučen svými vlastními nezdary.

Také úloha různých světů je u obou příběhů odlišná. Lyra s Willem se vydají na nebezpečnou cestu do jiných vesmírů, aby tím nakonec zachránili své vlastní světy, kam se také v závěru trilogie navrací. Pullmanovým cílem není únik z reality, ale snaha změnit ji k lepšímu.

Pro Lewisovy hrdiny je domov, Anglie 20.století, šedivým místem, kam se jen neradi vrací. Nebaví je chodit do školy a žít běžným životem. Kouzelný svět Narnie je naopak neobyčejný a plný zajímavých překvapení. Děti jsou zde králi a královnami a zažívají báječná dobrodružství. Nijak zvlášť nepostrádají ani své rodiny.

V Lewisově knize je ještě jedno nesmírně lákavé místo a tím je svět za mořem, odkud přichází Narnii navštívit Aslan. Když děti zemřou při vlakovém neštěstí, vezme je Aslan do nebeského království. Děti jsou šťastné, protože teď už je nic netrápí ani nebolí a mohou trávit čas se zbožňovaným Aslanem.

...for them it was only the beginning of the real story. All their life in this world and all their adventures in Narnia had only been the cover and the title page: now at last they were beginning Chapter One of the Great Story, which no one on earth has read: which goes on for ever: in which every chapter is better than the one before .“ (CN, p. 767)

Nejvýraznějším prvkem, který na jedné straně obě díla spojuje, na straně druhé však vyjadřuje protichůdné postoje obou autorů ohledně náboženství, je existence medvěda a lva. S tím se pojí i různé znázornění duchovních světa a hodnot.

Lewis upholds what he terms „merely Christian“ doctrine while creating a world in which Christianity as such does not exist. Pullman creates a Christianity without Christ, exhibiting deep skepticism about divine power as it is deployed through institutional religion. ⁸

Lewis do svých letopisů zvolil postavu Ježíše Krista. Raději se vyhnul ztvárnění samotného Boha, který se v příběhu vyskytuje pouze jako the Emperor Beyond the Sea“. Ve snaze dodržet integritu říše mluvících zvířat, vybral si krále zvířat, lva, aby reprezentoval Krista a nazval ho Aslanem.

Již samo jméno Aslan vyvolává v dětech libé pocity, pouze Edmund, který nejedná čestně se ho obává.

At the name of Aslan each one of the children felt something jump in its inside. Edmund felt a sensation of mysterious horror. Peter felt suddenly brave and adventurous. Susan felt as if some delicious smell or some delightful strain of music had just floated by her. And Lucy felt the feeling you

⁸ Wood, Naomi, Children's Literature in Education, p. 239-240

have when you wake up in the morning and realize that it is the beginning of the holidays or the beginning of summer. (CN, p. 141)

Aslan čas od času navštěvuje Narnii, kde se setkává s dětmi a říká jim, jak by se měli chovat a co mají dělat. Děvčata jsou zde nazývána dcerami Evinými a chlapci syny Adamovými. Prostřednictvím Iva děti poznávají, co je dobré, pociťují boží lásku a nachází dobro v sobě samých. Aslan je božská bytost a zároveň jakýsi průvodcem jejich života. Z jeho projevů je často patrný didaktický a direktivní tón“.

Pullman s Lewisovými názory ohledně křesťanské víry zásadně nesouhlasí a proto vytvořil postavu Iorka jako protiváhu k Aslanovi. Iorek je také zástupcem zvířecí říše. Je ztělesněním síly moci, spravedlnosti, je čestný a přátelí se s malou dívkou. Na rozdíl od Iva je naprosto oprostěn všech božských atributů. Nejde o nadpřirozené schopnosti či „vyšší“ moc. Iorek je medvěd, namísto daemona má své brnění a žije na ledových pláních Svabalrdu. Mezi ním a Lyrou vznikne silné citové pouto, ale není běžné, aby se medvěd přátelil s lidmi. Je si dobře vědom své zvířecí přirozenosti, které by se nikdy nevzdal. Díky ní je schopen vnímat věci takovým způsobem, který už lidé dávno zapomněli. Řídí se instinkty a pudy.

Pullman ve své trilogii znázorňuje Boha (Autoritu) jako tyrana a později neschopného starce. Jeho Bůh není v žádném případě dobrý a milující, ale podvodník lačnící po moci. Jeho hrdinové jsou nuceni rozhodovat se na základě svobodné vůle a přesvědčení.

Pullman kritizuje Lewisova Boha, který podle něj ve skutečnosti vůbec není dobrý a prospěšný lidem. Místo aby vedl děti k samostatnosti, vytváří z nich poslušné loutky neschopné vlastní volby a názoru. Vynucuje si poslušnost a trestá ty, kteří v něj nevěří. Nebeské království nabízí jen těm, kteří se celý život řídili jeho příkazy a stali se jeho pokornými stoupenci.

Nemůžeme říci, že jeden z autorů má pravdu a proto je jeho knížka lepší. Naskýtají se nám dva různé pohledy na svět a záleží na nás, který je bližší našemu osobnímu přesvědčení.

13. ZÁVĚR

Pullmanova trilogie *His Dark Materials* si zaslouží naši pozornost z mnoha různých důvodů. Jedním z nich je mnohvrstevnatost nebo, chceme-li, mnohovýznamovost a zároveň komplexnost tohoto díla, které umožňuje čtenáři všech věkových skupin nalézt v příběhu to, co od něj očekává.

Pullman záměrně ruší pomyslné hranice mezi dětskou literaturou a literaturou pro dospělé a předkládá text, jehož obsahová i formální stránka není striktně určována věkem čtenáře. Při jednom děkovném projevu Pullman řekl:

Stories on themes 'too large for adult fiction' can only be dealt with adequately in children's book". (poznámka pod čarou AWFF, p. 122)

Dalším z charakteristických znaků trilogie je značná intertextovost. Pullman se inspiroval velkými díly slavných spisovatelů: *Ztraceným rájem* (*Paradise Lost*) od J. Milтона, romantickou básní *Manfred* od G.G. Byrona, *Zpěvy nevinnosti a zkušenosti* (*Songs of Innocence and Experience*) od W. Blakea. Neměli bychom zapomenout ani na *Letopisy Narnie* (*The Chronicles of Narnia*) od C. S. Lewise, které jsou předmětem polemiky právě v této trilogii.

Velmi podstatný vliv měla na autora sama *Bible*.

Philip Pullman byl vychován jako křesťan a přestože se od víry v pozdějších letech odklonil k ateismu, láska k duchovním a klasickým textům u něj přetrvává dodnes. Tyto skutečnosti se odrážejí i v jeho literární tvorbě, kde velmi osobitým a netradičním způsobem ztvárnil biblickou motiviku. Kromě námětů literárních a duchovních je dílo ovlivněno také mnohými poznatky a fakty z nejrůznějších vědních a humanitních oborů, jako je přírodověda, fyzika, historie, filosofie a etika.

Knihy vyprávějí příběh Lyry a Willa, dvou dětí, které díky své odvaze a statečnosti překonají nebezpečné překážky a temné síly, aby nastolily nový

světový řád založený na pravdě, lásce a svobodě. Aby toho dosáhly, musí učinit stejné rozhodnutí jako kdysi Eva a Adam, kteří podle Pullmana ochutnáním ovoce ze stromu poznání dali přednost uvědomění a porozumění před sladkým nevědomím. Tentokrát však zvítězí vědomí a zkušenost, nikoli pocit hanby, pokory a poníženosti, který s tímto činem, nazývaným prvotním hříchem, po staletí spojuje církve.

Lyra a Will musí řešit složité otázky týkající se jejich rodičů, jejichž absence v životech hlavních hrdinů je typická i pro mnohé jiné dětské literární postavy. Nejtěžší však pro ně je vyrovnat se s faktem, že nemohou žít společně v jednom světě. Přes všechny obtíže se jim nakonec podaří skoncovat s osudovostí lidstva a převzít jeho dědictví“: činí vlastní rozhodnutí, získávají cenné zkušenosti, které budou následně předávat prostřednictvím pravdivých příběhů. Autor využil archetypální motiv cesty, na niž se musí hrdinové vydat, aby zachránili lidstvo se všemi jeho světy. Motivy odchodu a návratu s sebou přinášejí životní moudrost, mnohdy vykoupenou utrpením a bolestí.

Jedním z klíčových témat trilogie je otázka existence Boha.

Where is God...If he's alive? And why doesn't he speak any more?“ (Mrs Coulter in *The Amber Spyglass*, p. 328)

Je snad pravdou, že Bůh je mrtev, jak tvrdí Nietzsche? V tomto bodě se Pullman naprosto rozchází se svým předchůdcem C.S. Lewisem. Lewis ve svém díle *The Chronicles of Narnia* vyzdvihuje božský princip a Bůh je pro něj absolutní autoritou, která určuje naše osudy. Pullman nechává ve třetím díle svého“ Boha, jakožto dementního starce na sklonku života, rozplynout. Náboženství jakožto instituce ztratilo pro Pullmana význam. Domnívá se, že v průběhu dějin se stalo pouhým donucovacím a zastrahujícím prostředkem. Po léta překrucované a upravované výklady Písma se staly jakousi snůškou zakonzervovaných a uměle udržovaných lží, které kontrastují se skutečnými duchovními hodnotami, jako jsou láska, přátelství a zodpovědnost.

Pullman se obrací na čtenáře s výzvou: hledejme autoritu každý sám v sobě! Když se budeme řídit vlastním rozumem a citem, přijmeme odpovědnost za své činy, nalezneme své pravé místo v životě a vytvoříme harmonické prostředí, kde každý může prožít spokojený život.

14. SUMMARY

This diploma thesis intends to analyse Pullman's trilogy *His Dark Materials*. Pullman is a very important and respected contemporary children's English writer. As a former teacher, he wants to create the stories that children can enjoy, but also stories which require them to think. Once he said:

"I am trying to write a book about what it means to be human, to grow up to suffer and learn."⁹

This is in fact what the trilogy is about.

The main heroes of the story are Lyra and Will, two children. They have to leave their homes and go to different worlds in order to save their own worlds. On their way they have to undergo many difficulties, but they have three magic things and many friends to help them. Their biggest supporters are their daemons. Daemons are animal-shaped beings and they are mirrors of visible souls, inseparable from their human counterparts. They are able to change forms, but only until the children mature. This fact refers to certain limits of ourselves when we grow up and start to aware things. For children this is very sad, but for adult people it is better to know who they are.

Through the paralell worlds Lyra and Will meet many great people and creatures that transmit to children their life wisdom. Pullman does not use the fiction as an escape from reality, but as a way to improve our real universe.

Lyra and Will have to repeat the same decision as Eve and Adam in Eden. They have to choose understanding and consciousness instead of ignorance. By doing this they retell the biblical story in a new way. This time there is no sin, shame and punishment but experience and enjoyment. Pullman celebrates the role of stories in a world where many of traditions have been lost. Thus we should not lose another one. He also gives us another

---

⁹ Hunt, Peter, *Alternative Worlds in Fantasy Fiction*, p. 122.

unforgettable love story between Lyra and Will, who are forced to leave each other just in time they realized they have fallen in love.

Another considerable topic is the existence of God. Pullman's God (Authority) is severe and He rather manipulates our lives than guides them. There is no space for free will and self-determination in his Kingdom of Heaven . That is why Pullman lets God disappear at the end of the trilogy. The author appeals: Find the authority inside ourselves! If we are human, do what we feel and think then we will create the place with good atmosphere for living.

An absolutely opposite attitude to God is expressed in C.S. Lewis's *The Chronicles of Narnia*. For Lewis God is an unshakable principle and the highest value. His lion Aslan embodies a divine creature with all his goodness and providence.

Iorek Byrnison, an armoured bear, from Pullman's trilogy is also a strong, powerful, honest and devoted hero, but there is nothing godlike about him. He is simply a beast with a pure character and nature.

Pullman's trilogy can be read in many different ways. It can be understood as a fantastic adventure for children's readers but it will for sure capture the adults as it concerns current problems : ecological, political, social. Above all the author highlights the human aspect. We should always behave as a human being: otherwise, we can lose our souls.

LITERATURA PRIMÁRNÍ

Pullman, Philip, *The Golden Compass: His Dark Materials*, Book One, Dell Laurel-Leaf: Random House, Inc. , New York, 2003, ISBN: 0-440-23813-7.

Pullman, Philip, *The Subtle Knife: His Dark Materials*, Book Two, Dell Laurel-Leaf: Random House, Inc. , New York, 2003, ISBN: 0-440-23814-5.

Pullman, Philip, *The Amber Spyglass: His Dark Materials*, Book Three, Dell Laurel-Leaf: Random House, Inc. , New York, 2003, ISBN: 0-440-23815-3.

Pullman, Philip, *Světla Severu: Jeho šerá hmota*, kniha první, CLASSIC, Praha, 2002, ISBN: 80-86139-92-1.

Pullman, Philip, *Dokonalý nůž: Jeho šerá hmota*, kniha druhá, CLASSIC, Praha, 2003, ISBN: 80- 85782-84-7.

Pullman, Philip, *Jantarový dalekohled: Jeho šerá hmota*, kniha třetí, CLASSIC, Praha, 2003, ISBN: 80-86707-00-8.

Lewis, C. S., *The Chronicles of Narnia*, Harper Collins, London, 2001, ISBN: 0-00-711730-2.

LITERATURA SEKUNDÁRNÍ

Ferber, Michael, *A Dictionary of Literary Symbols*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Hunt, Peter and Lenz, Millicent, *Contemporary Classics of Children's Literature: Alternative Worlds in Fantasy Fiction*, Continuum, YHT, Ltd, London, 2001, ISBN: 0-8264-4937-9.

Jung, C. G., *Archetypy a nevědomí: Výbor z díla, svazek druhý*, Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno, 1998, ISBN: 80-85880-16-4.

Manlove, Colin, *From Alice to Harry Potter: Children's Fantasy in England*, Cybereditions, USA, 2003, ISBN: 1-877275-55-7.

Stříbrný, Zdeněk, *Dějiny anglické literatury*, Academia: Československá akademie věd, Praha, 1987.

Tucker, Nicholas, *Darkness Visible: Inside the World of Philip Pullman*, Wizard Books: Icon Books, Ltd. , Cambridge , 2003, ISBN: 1-84046-482-8.

Wood, Naomi, *Paradise Lost and Found: Obedience, Disobedience, and Storytelling in C. S. Lewis and Philip Pullman*, *Childrens Literature in Education*, 32. 4 (2001), 237-59.